

קונטרס

תורת הקורא

ובו הוראות מפורטות לבעלי קריאה

הלכות ומנהגים, דיוקים ודקדוקים,

הערות ובירורים, חילופי נוסחאות

הקשורים בקריאת

מגילת אסתר

לעילוי נשמת

מרת בלומה חיה רחל בת ר' יששכר דב ע"ה

מרת צילה צביה בת ר' משה אליהו ע"ה

ר' עזרא בן ר' אלתר שמשון יהודה ז"ל

ר' מרדכי יוסף בן ר' שלמה וורצל ז"ל

ר' אהרן מנחם בן ר' חיים ז"ל

נלב"ע ט"ו באדר שושן פורים תשמ"ג

האשה הצדקנית המחנכת הדגולה

מרת אסתר מלכה שטיינהרטר בת ר' גבריאל ע"ה

השרישה וחינכה דורות של תלמידות ומחנכות בהקניית הקריאה

הנכונה בלשון הקודש והקדישה לכך מיטב כוחותיה וכישוריה

נלב"ע ג' באדר תשע"ג

ת. נ. צ. ב. ה.

להצלחת

החפץ בעילום שמו, הוא ובני משפחתו

קונטרס זה מופץ ומחולק חינם לזיכוי הרבים, ומיועד בעיקר
עבור בעלי קריאה.

סימון כוכבית * מורה על כפילות הערה המופיעה לעיל.
סימון ☞ מורה על קריאה שיש בה חשש שינוי משמעות.

❖ הסכמות ומכתבי ברכה ❖

מכתב ברכה מהגאון ר' אורי ויסבלום שליט"א

בס"ד ז' אדר שני תשע"ז

כבר מספר שנים עוסק האברך הרב ר' י. ב. שליט"א בהוצאת קונטרס הנקרא „תורת הקורא" ובו הערות דקדוקיות חשובות על פרשת השבוע, הערות שפעמים רבות הן מאד משמעותיות לקריאה הנכונה ולפעמים המשמעות משתנה לגמרי כאשר הקריאה איננה מדויקת.

אני מעיין בקונטרס זה כבר מספר שנים, ומאד מאד נהנה מכל ההערות המחכימות, עבודה כבירה הושקעה בקונטרסים אלה ובלי ספק שבעלי קריאה יהנו הנאה גדולה מעיון בהם.

עתה עומד האברך היקר להוציא קונטרס מורחב על מגילת אסתר ובו הערות רבות מחכימות, אשר יהיו לתועלת גדולה עבור כולם.

מצוה רבה לסייע בהוצאת קונטרס זה וכל המסייעים תבוא עליהם ברכה.

בברכה מרובה

אורי ויסבלום

הסכמה מהגאון ר' שריה דבליצקי שליט"א

בס"ד, יום י"א אדר ב' תענית אסתר מוקדם תשע"ד

הסכמה ומכתב ברכה

הנה הובא לפני קונטרס תורת הקורא על מגילת אסתר, אשר תוכנו הוא הערות ודיוקים ומנהגים וכו' בקריאת המגילה, והנה הוא חלק מגליונות תורת הקורא הנשלחים לי כפעם בפעם, זה יותר משנה וחצי, על פרשיות התורה הערות ודיוקים וכו'. והנה זה דבר גדול מאד שנמצא שיש לפני בעל הקריאה בהכנתו את הקריאה מיטב הדיוקים וכו' כל הדעות בדקדוקי המילים וכו' עם כל המקורות מספרי דקדוק מרבותינו בעלי הדקדוק, ספרים אשר אין יד כל אדם ממשמשת בהם, ומהם ספרים חשובים כאלה שרובם לא יודעים על קיומם. ובגליונות תורת הקורא הכל ערוך ומסודר, לתועלת בעלי הקורא, כי הרי הקריאה בתורה"ק ובמגילה גם במקום שמשגה כזה אינו מעכב, אבל עכ"פ לכתחילה צריך מאד לדקדק בכל דבר ודבר.

לזאת יבורכו, האברכים היקרים שליט"א העוסקים בזה למען זיכוי הרבים, בכל מילי דברכות וכטו"ס. והנני מקוה שימשיכו במפעלם הטוב גם על ההפטרות.

והנני בא עה"ח יום הנ"ל לכבוד כל בעלי קורא דווקני ולכל מזכי הרבים בזה.

שריה דבליצקי

❀ הלכה ומנהג ❀

לכתחילה יש לקרוא את כל המגילה ברצף, ואף בין פסוק לפסוק לא יפסיק יותר מכדי נשימה*.

אין נכון להנעים בנעימה מיוחדת בסופי הפרקים^ב.

א' ז': וְכַלִּים מְכַלִּים שׁוֹנִים - יש נוהגים לנגן תיבות אלו בניגון איכה^ה. וכן הוא להלן בתיבות: אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָה עִם יְכִינֹה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל (ב' ו'). וְהַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן יֵשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן נְבוּכָה, וּמֶרְדֵּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מֶרְדֵּכִי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׂ שָׂק וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בַתּוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק וְזָעָה גְדֹלָה וּמְרָה (ג' ט"ו, ד' א'). אֲבָל גְּדוֹל לַיהוּדִים וְצוּם וּבְכִי וּמִסְפַּד שָׂק וַאֲפֹר יָצַע לְרַבִּים (ד' ג'). וְכַאֲשֶׁר אֲבַדְתִּי אֲבַדְתִּי (ד' ט"ז). כִּי נִמְכַרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לְהַרוֹג וּלְאַבֵּד (ז' ד'). כִּי אֵיכָכָה אוֹכַל וְרֵאִיתִי בְּרָעָה אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת עַמִּי וְאֵיכָכָה אוֹכַל וְרֵאִיתִי בְּאֲבָדוֹן מוֹלְדָתִי (ח' ו').

א' י"א: לְהִרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת יָפִיָּה כִּי טוֹבַת

* טור (סימן תר"צ), ומגן אברהם (שם סקי"ז) בשם מטה משה (סימן תתר"ב). והטעם, משום שנקראת אגרת.

^ב שאין לחלוקת הפרקים כל יסוד, אלא היא חלוקה נוצרית שאנו משתמשים בה בלית ברירה, וברור שבשעת קריאה אין לתת שום משמעות לחלוקה זו, ולא ראוי לקרוא באופן מיוחד ע"פ חלוקה זו.

ובערוך השולחן (סימן תר"צ סעיף כ"א) כתב שבין סימן לסימן ינוח איזה רגעים, ואולי כוונתו לחלוקת הפרשיות ולא לחלוקת הפרקים. וצ"ע.

^ג בספר דברי קהילות (עמ' 420) הביא את המנהג לקרוא כמה פסוקים במגילה שיש בהם ענין צער בניגון איכה, וכתב שנוהגים כן בפסוקים: וְכַלִּים מְכַלִּים שׁוֹנִים (א' ז'), וענין הצער בזה הוא ע"פ דרשת חז"ל (מגילה י"ב ע"א) שהשתמש בכלי בית המקדש, וְהַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן יֵשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת (ג' ט"ו) וּמֶרְדֵּכִי יָדַע (ד' א') אֲבָל גְּדוֹל לַיהוּדִים (ד' ג') וְכַאֲשֶׁר אֲבַדְתִּי (ד' ט"ז).

ובהרבה קהילות נוהגים לנגן בניגון איכה גם בפסוקים: אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם (ב' ו'), והובא המנהג בקובץ מבית לוי ט"ו עמוד ל"ב, כִּי נִמְכַרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי (ז' ד'), כִּי אֵיכָכָה אוֹכַל וְרֵאִיתִי (ח' ו').

^ד מנהג זה מובא כאן ע"פ המפורט בספר דברי קהילות.

ובמחזור מעגלי צדק (תענית אסתר, והובא באליה רבה סימן תר"צ סקי"ט) מובא ג"כ המנהג לנגן תיבות אלו בניגון של שמחה (וכתב שם שבתייבות אלו ממשך הניגון ומרים קולו), אמנם יש שם כמה שינויים בפסוקים מהמובא בדברי קהילות.

הפסוקים: לְהִרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים (א' י"א), וּבְהִגִּיעַ תֵּר אֶסְתֵּר (ב' ט"ו), מובאים בדברי קהילות ואינם מובאים במעגלי צדק. והפסוקים: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חִפְץ בִּיקְרוּ (ו' י"א), תִּנְתֵּן לִי נַפְשִׁי בְּשִׂאֲלֹתַי וְעַמִּי בְּבִקְשֹׁתַי (ז' ג'), לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יָמִי מִשְׁתָּה וְשִׂמְחָה (ט' ב'), קָרָאוּ לְיָמִים הָאֵלֶּה פּוֹרִים עַל שֵׁם הַפּוֹר עַל כֵּן עַל כָּל דְּבָרֵי הָאֲגִרָה הַזֹּאת וְמָה רָאוּ עַל כִּכָּה וְמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם (ט"ו ב'), מובאים במעגלי צדק ואינם מובאים בדברי קהילות.

מְרָאָה הִיא - יש נוהגים לנגן תיבות אלו בניגון ידוע של שמחה^ה. וכן הוא להלן בתיבות: לְהִיזֹת כָּל אִישׁ שָׂרָר בְּבֵיתוֹ וּמֶדְבַּר כְּלִשׁוֹן עַמּוֹ (א' כ"ב). וְהַנְּעִרָה אֲשֶׁר תִּיטַב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וְשָׂתִי וַיִּיטַב הַדְּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן (ב' ד'). וּבְהִגִּיעַ תֵּר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחַיִל (ב' ט"ו). וַיֵּאָהֵב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנְּשִׂים וַתֵּשֶׂא חֵן וְחֹסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבָּתּוּלוֹת וַיִּשָּׂם כְּתָר מַלְכוּת בְּרֵאשִׁיה וַיִּמְלִיכָהּ תַּחַת וְשָׂתִי (ב' י"ז). בְּלִילָה הַהוּא נִדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ (ו' א'). קַח אֶת הַלְּבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה כֵן לְמֶרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֵל תִּפְּל דְּבַר מִכָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ (ו' י'). רַכְבֵּי הַרְכָּשׁ הָאֲחַשְׁתָּרְנַיִם יֵצְאוּ מִבְּהֵלִים וּדְחוּפִים בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ וְהִדַּת נִתְּנָה בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה (ח' י"ד). וְכָל מַעֲשֵׂה תִקְפוֹ וּגְבוּרָתוֹ וּפְרִשְׁת׃ גְּדֻלַּת מֶרְדֵּכִי אֲשֶׁר גְּדָלוֹ הַמֶּלֶךְ הַלּוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מְדִי וּפְרָס (י' ב').

א' כ': הִיא וְכָל הַנְּשִׂים יִתְּנוּ - יש נוהגים להגביה את הקול בתיבות אלו, משום שרמוז בהן שם הוי"ה בראשי תיבות, ויש מי שקרא תיגר על מנהג זה! וכן הוא

והפסוק: קַח אֶת הַלְּבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס (ו' י') מובא גם בדברי קהילות וגם במעגלי צדק, אך בדברי קהילות כתב שמנגנים עד סוף הפסוק, ובמעגלי צדק כתב שמנגנים ג' פסוקים עד וַיֵּשֶׁב מֶרְדֵּכִי אֵל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ (ו' י"ב).

והפסוק: רִחוּ וְהַצֵּלָה יַעֲמוּד לַיהוּדִים מִמְקוֹם אַחַר (ד' י"ד), מובא במעגלי צדק בין הפסוקים שממשיך בהם הניגון, ובדברי קהילות הביא רק שבפסוק זה מרים קולו.

^ה לגבי הפסוקים: וְהַנְּעִרָה אֲשֶׁר תִּיטַב (ב' ד'), רַכְבֵּי הַרְכָּשׁ הָאֲחַשְׁתָּרְנַיִם (ח' י"ד), וְכָל מַעֲשֵׂה תִקְפוֹ (י' ב'), נראה שטעם המנהג לנגנם בניגון מיוחד הוא משום שהפסוקים שאחריהם נאמרים ע"י הקהל לפני הש"ץ, ומשום כך מסיים הש"ץ בניגון מיוחד כדי לרמוז לקהל שיתחילו בקריאת הפסוק הבא, ומעין מה שכתב במחזור ויטרי (סימן רמ"ה) בשם ר"ת שנהג לומר פסוק וַיַּעֲבֵר יְיָ עַל פְּנֵיו בְּקוֹל רֶם וְעֶרֶב, כדי לרמוז לקהל שיתחילו בקריאת י"ג מדות.

ואכן יש מקומות שאינם נוהגים במנהג זה של ניגון הפסוקים המובאים במעגלי צדק ובדברי קהילות, אך בפסוקים אלו שלפני עניית הקהל נוהגים לנגן בסופם בנעימה מיוחדת לרמוז לקהל להתחיל בקריאת הפסוק הבא (ומשום טעם זה נוהגים לנגן גם בסוף הפסוק וּמֶרְדֵּכִי יָצָא מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ (ח' ט"ו)).

^י כן כתב במחזור מעגלי צדק בתענית אסתר, והובא באליה רבה (סימן תר"צ סקי"ט). וכן כתב בדברי קהילות.

במחזור מעגלי צדק הובאו הפסוקים: יְבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן הַיּוֹם (ה' ד'), יְבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן אֵל (ה' ח'), מִי הוּא זֶה (ו' ה'), כִּי כָלְתָה אֵלָיו הַרְעָה (ז' ז').

ובדברי קהילות הובאו הפסוקים: הִיא וְכָל הַנְּשִׂים יִתְּנוּ (א' כ'), יְבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן הַיּוֹם (ה' ד'), וְכָל זֶה אֵינְנוּ שׁוֹהֵי לִי (ה' י"ג).

^י במקור חיים (סימן נ"א סעיף ז') כתב שנתפשט מקרוב בחזני אשכנז הבאים מארץ פולין, לקרוא בקריאת התורה בקול רם המלות אשר נרמז שם הוי"ה בראשי תיבות או סופי תיבות, וקשה על זה מה עדיף ראשי תיבות על השם עצמו שבו אין קוראים באופן

במקומות נוספים במגילה שרמוז בהן שם הוי"ה או שם יהו"א בראשי תיבות או בסופי תיבות, והם: **יְבוּא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם** (ה' ד', שם הוי"ה). **יְבוּא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן אֵל** (ה' ח', שם יהו"א). **זֶה אֵינָנו שׁוֹה לִי** (ה' י"ג, שם הוי"ה בסופי תיבות). **מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא** (ז' ה', שם יהו"א רמוז בתיבות מ'י הוא). **כִּי כָלְתָה אֵלָיו הָרָעָה** (ז' ז', שם הוי"ה בסופי תיבות).

ב' ה': **אִישׁ יְהוּדֵי הָיָה בְּשׁוֹשׁן הַבִּירָה וְשָׂמוּ מַרְדְּכָי בֶן יָאִיר בֶּן שְׁמַעֲיָ בֶן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי** - נוהגים שהציבור קורא פסוק זה בקול רם קודם הש"ץ¹¹, ואחר שסיימו כל הקהל חוזר הש"ץ וקורא אחריהם¹², ואין לו להתחיל לקרוא לפני שסיימו כל הקהל. וכן נוהגים גם בפסוקים: **וּמַרְדְּכָי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחֹזֵר וְעֹטְרָת זָהָב גְּדֹלָה וְתַכְרִיךְ בּוץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוֹשָׁן צָהָלָה וְשִׂמְחָה** (ח' ט"ו). **לְיְהוּדִים הָיְתָה אֹרְחָה וְשִׂמְחָה וְשֹׁשַׁן וְיָקָר** (ח' ט"ז). **כִּי מַרְדְּכָי הָיְהוּדֵי מִשְׁנָה לַמֶּלֶךְ אֶחָשְׁוֵרוּשׁ וְגָדוֹל לְיְהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דִּרְשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדַבֵּר שְׁלוֹם לְכָל זֶרְעוֹ** (י' ג').

ד' י"ד: **רְיָח וְהַצְלָה יַעֲמֹד לְיְהוּדִים מִמְּקוֹם אַחֵר** - יש נוהגים לקרוא תיבות אלו בקול רם¹³. וכן הוא להלן

בתיבות: **כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בְּיָקָרוֹ** (ו' י"א).

ו' א': **בְּלִילָה הַהוּא נִדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ** - נוהגים בפסוק זה להגביה הקול יותר ממה שקראו עד כאן¹⁴. ויש נוהגים לנגן את תיבת 'הַמֶּלֶךְ' בניגון 'הַמֶּלֶךְ' שלפני 'יושב על כסא' של ימים נוראים¹⁵.

ז' י': **וַיִּתְּלוּ אֶת הָמֵן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לְמַרְדְּכָי וְחַמַּת הַמֶּלֶךְ שָׁכְכָה** - יש נוהגים לנגן מילים אלו בניגון שמחה מיוחד¹⁶.

ח' ט"ז: **וְיָקָר** - יש נוהגים בקריאת שחרית לשים יד על התפילין ולנשק, משום שדרשו חז"ל (מגילה ט"ז ע"ב): **'וְיָקָר' אלו תפילין**¹⁷.

ט' ו': **חֲמֵשׁ מְאוֹת אִישׁ: וְאֵת פְּרִשְׁנֵדְתָּא** - נוהגים¹⁸ שהציבור קורא בקול רם קודם הש"ץ מ'חמש מאות איש' עד 'עֹשְׁרֶת', ואחר שסיימו כל הקהל חוזר הש"ץ וקורא אחריהם¹⁹, ואין לו להתחיל לקרוא לפני שסיימו כל הקהל²⁰. ויש מי שכתב שמנהג זה אינו מנהג²¹, ויש מי שיישב את המנהג²², וכן נוהגים ברוב המקומות.

ורק אח"כ יתחיל לקרוא, כדי שישמעו כולם. ואף שהקהל קראו בעצמם את הפסוק לפני הש"ץ, מ"מ לכתחילה עדיף לשמוע מתוך מגילה כשרה. ועוד, שיתכן שאין דעתם לצאת ידי חובה בקריאתם, משום שסומכים על קריאת הש"ץ.

¹⁴ מנהג זה מובא בספר דברי קהילות (וראה עוד בהערה ד').

¹⁵ במהרי"ל כתב שכן נהג הש"ץ במגנצא, ומנהג זה מצא חן בעיניו, כי מכאן ואילך התחלת הגאולה. והובא בדרכי משה (סי' תר"צ סק"ג), ובמגן אברהם (שם סקי"ז), ובמשנה ברורה (שם סקנ"ב).

¹⁶ מנהג זה מובא בספר דברי קהילות.

¹⁷ בספר דברי קהילות כתב שמנגנים פסוק זה בניגון שמנגנים בבוקר יום החופה כשמוליכים את החתן והכלה לחצר בית הכנסת.

¹⁸ בן איש חי (שנה ראשונה פרשת תצוה אות ט'), והביאו בכף החיים (סי' תר"צ אות צ').

¹⁹ והובא מנהג זה בספר נוהג כצאן יוסף (פורים, אות ו'), ובספר דברי קהילות.

²⁰ כן כתב החיי אדם (כלל קנ"ה סעיף כ"ב). ובקיצור שולחן ערוך (סימן קמ"א סעיף י"א) ובמשנה ברורה (סי' תר"צ סקנ"ב) הביאו דבריו. וכן בכף החיים (אות צ"א) הביא דבריו, אך עיין בהערה הבאה.

²¹ בצפנת פענח על הרמב"ם (בהשמטות להלכות גירושין פ"ב ה"ז) כתב שבדין נשימה אחת א"א לצאת מאחר, ולכן אומרים כל אחד לעצמו כדי לצאת את הדין לאומרם בנשימה אחת (ולפי זה צריכים גם הציבור הקוראים בעצמם לקרוא בנשימה אחת). (ועיין בשו"ת הר צבי או"ח א' סימן נ"ז, שדימה את דברי הצפנת פענח לדברי הבית הלוי שכתב שבברכת כהנים א"א להוציא ידי חובה, כיון שיש דין לאומרה בקול רם, ובדין זה א"א להוציא אחרים).

ובערוך השולחן (סימן תר"צ סעיף כ"ג) כתב שכמו שאת ארבעת

מיוחד, וי"ל שהיא הנתנת דשם עצמו לא צריך התעוררות דזה ידוע לכל. ונראה דבמקום שנהגו כן נהגו, אבל לחדש במקום שאין מנהג אנו אין לנו. עכ"ד. ובקיצור הלכות (שבו סיכם המקור חיים את דברי עצמו) כתב שקורא תיגר על המנהג להגביה את הקול במקום שרמוז שם ה'.

וכיו"ב כתב היעב"ץ (סידור עמודי שמים הגהה לדרך קס"ג, ובדפוס"ח הכניסו את ההגהה במקומה בקריאת התורה והלכותיה, בית הספר, בית ט"ו) וז"ל: אין להרים קול במלות שיש ראשי תיבות הוי"ה (כמו שנהגו חזני אשכנז מדעתם להראות בקיאותם) כי כל התורה שמותיו של הקב"ה והכל קדושה אחת שווה ולכן אפילו בקריאת השם עצמו אין מרים קולו יותר מבשאר הקריאה, קל וחומר למקום שרמוז השם בראשי תיבות. עכ"ל.

אמנם יתכן שיש לחלק בין קריאת התורה למגילת אסתר, משום שקריאת מגילת אסתר היא קריאה של פרסומי ניסא, ובה יש יותר ענין להבליט את שם ה' שאינו מוזכר במפורש, כדי לבאר שאין זה קריאת סיפור מעשה בעלמא אלא סיפור ניסי הקב"ה, ואולי בזה גם המקור חיים והיעב"ץ יודו שאין גריעותא בכך. וצ"ע.

¹¹ בסדר רב עמרם גאון ובסידור רס"ג הובא המנהג שהציבור קוראים כמה פסוקים במגילה קודם הש"ץ (והביאו חלק מהפסוקים אך לא את כל ארבעת הפסוקים, ובראשונים כבר הובא המנהג לקרוא ארבעת פסוקים אלו קודם הש"ץ).

והובא מנהג זה להלכה ברמ"א (סימן תר"צ סעיף י"ז). וכן הביא בדרכי משה (שם סק"ד) בשם הגהות מיימוני (פ"א אות ז'), כלבו (הל' פורים סי' מ"ה), ואבודרהם.

¹² בית יוסף (סימן תר"צ ד"ה זה לשון) בשם שבלי הלקט בשם אחיו רבי בנימין, והובא ברמ"א (שם סעיף ד' וסעיף י"ז). והטעם, כדי שיצאו הציבור בקריאה מתוך הכתב.

¹³ במשנה ברורה (סימן תקס"ו סק"ג) כתב גבי המקראות שהציבור אומר לפני הש"ץ, שראוי להזהר שהש"ץ ימתין עד שסיימו כולם,

חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ: וְאֵת פְּרִשְׁנֵדְתָּא וְכוּ' וְאֵת וַיִּזְתָּא:
עֶשְׂרֵת - צְרִיךְ לְקַרְוֵא אֶת שְׁמוֹת עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן וְתִיבַת
'עֶשְׂרֵת' שְׂאֲחֵרֵיהֶם בְּנִשְׁמֵיהֶם אַחַת^כ, וְיֵשׁ שְׂכַתְבוּ שְׂצִרִיךְ
לְהַתְּחִיל בְּנִשְׁמֵיהֶם אַחַת מִתִּיבַת 'אִישׁ' שְׁלִפְנֵיהֶם^{כא}, וְיֵשׁ
שְׂכַתְבוּ מִתִּיבַת 'חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ' שְׁלִפְנֵיהֶם^{כב}, וְכֵן
הַמְּנַהֵג^{כג}.

פסוקי הגאולה אומרים הציבור בקול רם, משום שהם עיקר הנס, גם עשרת בני המן אומרים בקול רם משום דבזה הוה עיקר הישועה (וקצת נראה כן גם מדברי נוהג כצאן יוסף (פורים, אות ו') שכתב שהקהל קוראים פסוקי גאולה, ופירט את הפסוקים, וכלל עמהם גם את עשרת בני המן). ובשו"ת תשובות והנהגות (חלק ב' סימן שנ"ח) כתב שבפשטות הטעם שהציבור אומרים בפני עצמם, משום שהש"ץ ממחר לומר עשרת בני המן כדי לומר בנשימה אחת, ועלולים לחסר משהו כיון שממחר כל כך, ולא יצאו ידי חובה, ולכן מנהג קדום שיאמרו כולם בנשימה אחת בע"פ, שברובו בכתב מספיק, ויוצאים בדיעבד במה שקראו בעצמם בנשימה אחת. וכן כתב גם הגר"ש דבליצקי (זה השולחן סימן תר"צ), והוסיף שעל כן אפילו במקום שלא נוהגים כן ראוי לתקן מנהג זה.

ובאמת מעין דבריהם כתב כבר ביסוד ושורש העבודה (שער י"ב פרק ה') וז"ל: ויש להזהר מאד לקרא שמות של עשרת בני המן ככתב, כי שמעתי רבים, בשביל שקוראים אותם בנשימה אחת כדינו, אינם נוהרים לקרות התבות ככתב, ויש להזהר בזה מאד, ואף מי שבכל המגילה שומע מש"ץ, מ"מ עשרת בני המן יקרא בעצמו, כי מן הנמנע הוא להיות שומע מפי הקורא, לגדול מהירות הקורא לקרא בנשימה אחת, לכן יקרא בעצמו עד סיום הפסוק 'ובבזה לא שלחו את ידם'.

ובאמת ליעקב (או"ח סימן תר"צ) כתבו בשם הגר"י קמינצקי שיש לחשוש שמחמת שצריך לאמרם בנשימה אחת ימחר הש"ץ ולא יקרא את כל ה'ואת' מן הכתב, ואע"פ שיוצא גם בקריאת עד חציה שלא מן הכתב, זה דוקא כשקורא לעצמו, אבל לגבי להוציא את הרבים קי"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לומר על פה, ולא יצאו הקהל בקריאתו, ולכן נהגו שכל הקהל אומרים עשרת בני המן לעצמם (ודברים אלו מחודשים, משום שאף אם לקורא אסור לקרוא בע"פ כיון שמוציא ידי חובה, מ"מ אם עבר וקרא בע"פ השומעים ממנו יצאו ידי חובתם, ולא גרע מיחיד הקורא מקצתה בע"פ שיוצא בדיעבד, וכן מוכח מדברי המשנה ברורה סימן תר"צ סקט"ו).

ובכף החיים (סימן תר"צ אות צ"א) הביא את דברי החיי אדם שאינו מנהג, והוסיף: ויש נוהגין שלאחר שאומרים אותם הקהל אז אומרם החזן לבדו כדי להוציא מי שאין לו מגילה כשרה, עכ"ל. ומשמע שהבין שהחיי אדם איירי רק באופן שהקהל קורא עם הש"ץ ביחד, ועל זה כתב שאינו מנהג, אך אם בשעה שהציבור קוראים הש"ץ שותק, ורק אח"כ קוראים בקול רם, שפיר דמי.

ולכאורה יש מקום גדול להבין כדבריו, שהרי בראשונים (מחזור ויטר, תניא הגדול, ועוד) כתבו על ארבעה פסוקים של גאולה שאומרים הציבור בקול רם, שאינו לא חובה ולא מנהג אלא שמחת תינוקות כדי שישמחו וכו', וכוונתם שאין לזה תוקף של מנהג, אלא עושים כן לשמחה בעלמא. וא"כ מהי כוונת החיי אדם על אמירת עשרת בני המן שאינו מנהג, אחר שגם אמירת ארבעת פסוקי הגאולה אינו מנהג ובכל זאת עושים כן לשמחה בעלמא, ואין שום הפסד לעשות כן גם בעשרת בני המן. ובארחות חיים (הלכות מגילה סעיף ל') אף כתב להדיא שיש מקומות שאין אומרים 'איש יהודי' ואומרים פסוקים אחרים, והכל הולך אחר המנהג.

אך אם כוונת החיי אדם כמו שהבין הכף החיים, שאיירי

וְאֵת פְּרִשְׁנֵדְתָּא וְכוּ' - מַחֲמַת מֵהִירוֹת הַקְּרִיָּאָה בְּנִשְׁמֵיהֶם
אַחַת, יֵשׁ הַטּוֹעִים וְקוֹרְאִים אֶת תִּיבּוֹת 'וְאֵת' בְּעַל פֶּה,
וְצִרִיךְ לְשִׁים לֵב וְלִהְזַהֵר לְקִירוֹתֵן מִתּוֹךְ הַמְּגִילָה^{כד}, וְכֵן יֵשׁ
לְהַקְפִּיד לְקַרְוֵא לְפָנֵי כָל שֵׁם מִתּוֹךְ ה'וְאֵת' שְׁלִפְנֵי, וְלֹא
שְׁלִפְנֵי שֵׁם חִבְרֻי^{כה}.

ט' ט': וַיִּזְתָּא - יֵשׁ אוֹמְרִים שְׂצִרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בְּקִרְיַת

שאומרים יחד עם הש"ץ, ואין שומעים מחמת זה את הש"ץ, דברי החיי אדם מובנים, וכוונתו שאין ראוי לנהוג כן, וכמו שממשיך וכותב 'אלא הקהל ישמעו וישתקו כמו שאר המגילה'. ובאמת אם הציבור רוצים לומר לפני הש"ץ, אין בכך כל חסרון, וכמו שעושים כן בארבעת פסוקי הגאולה. ולפי זה, כיון שמנהגנו שהש"ץ קורא לבדו אחר שסיימו הציבור לקרוא, גם החיי אדם יודה שאין חסרון במנהג זה, ושפיר דמי לנהוג כן. וצ"ע בזה.

^ט גמרא מגילה (ט"ו ע"ב). ונפסק בטור (או"ח סימן תר"צ), ובשולחן ערוך (שם סעיף ט"ו). והטעם, להודיע שכולם נהרגו ונתלו כאחד.

^כ בראבי"ה (חלק ב' סימן תקס"ד) הסתפק אם דין זה הוא למצוה או לעכב.

ובמחזור ויטרי (סימן רמ"ז) כתב שאם טעה או נאנס יחזור אותם מראש. ומשמע שסובר שמעכב אף בדיעבד. וכן משמע בסידור רש"י וברוקח ובמנהג מרשלייאה שכתבו לשון חייב לקרותם בנשימה אחת.

ובמהרי"ל (הלכות פורים סעיף י"ג) כתב שהיה מעשה במגנצא שלא הספיק הקורא לומר שמות בני המן בנשימה אחת, והצריכוהו חכמי העיר לחזור לראש המגילה, וזה היה טורח ציבור בחנם שהיה די לו לחזור לחמש מאות איש.

ובתוס' (מגילה ט"ז ע"ב ד"ה צריך) כתבו שהיינו דוקא לכתחילה אבל בדיעבד יצא, וכן כתב אבודרהם, וכן כתב ראבי"ה (חלק ב' סי' תקמ"ב), וכן פסק הרמ"א (סי' תר"צ סעיף ט"ו).

וכתב הפרי מגדים (ראש יוסף מגילה ט"ז ע"ב) שבדיעבד היינו אם כבר סיים את קריאת כל המגילה, שאז אין צריך לחזור ולקרוא בנשימה אחת, אך אם עדיין לא קרא אחריו, יש לחזור ולקרוא בנשימה אחת.

^{כא} בית יוסף בשם ארחות חיים.

^{כב} הגהות מיימוני (הלכות מגילה פ"ב אות א'), מהרי"ל בשם הרוקח, אבודרהם, והביאם הרמ"א שם.

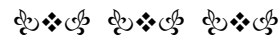
^{כג} רמ"א שם. ונפק"מ בזה למי שיש לו נשימה קצרה שקשה לו לקרוא הכל בנשימה אחת, ומשער שאם יתחיל מ'חמש מאות איש' לא יוכל לומר כל עשרת בני המן בנשימה אחת, שיקפיד לפחות על דינא דגמרא ויתחיל מ'וְאֵת פְּרִשְׁנֵדְתָּא' (משנה ברורה סימן תר"צ סקנ"ד).

ודעת הפרי מגדים (ראש יוסף מגילה ט"ז ע"ב) שמדינא דגמרא מספיק להתחיל מתיבת 'פְּרִשְׁנֵדְתָּא', ואין צריך לומר גם תיבת 'וְאֵת' שלפניה בנשימה אחת.

^{כד} כן הזהיר בבן איש חי (שנה ראשונה פרשת תצוה סעיף ט'), והביאו בכף החיים (סי' תר"צ אות ז'). וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (חלק ב' סימן שנ"ח). וטעמם, משום שאם קוראים חלק מהמגילה בעל פה יוצאים רק בדיעבד.

^{כה} כף החיים (סי' תר"צ אות ז'), וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (חלק ב' סימן שנ"ח וחלק ד' סימן קע"ד). וטעמם, משום שאם קורא את המילה

הוי"ו בתיבת 'ויזתא' כ^י, וראוי לחוש לדעה זו ולנהוג כן.^י
ט' כ"ו: האגרת הזאת - כשאומר 'האגרת הזאת' יענע
את המגילה כ^ב.

דיוקים ודקדוקים

א' א': המלך - הטעם מלרע בלמ"ד, והלמ"ד בצירי.
והקורא 'המלך' מלעיל ובסגול משנה משמעות, שהוא
שם עבודה זרה כ^ט.

מקדו - הטעם מלעיל בה"א, והדלי"ת דגושה. והקורא
'הודו' מלרע ורפה, משנה משמעות ללשון הודיה^ל. וכן
הוא להלן (ח' ט').

הנכונה הכתובה במקום אחר, אין זה נקרא מן הכתב (ומ"מ, פשוט
שאינו בזה חשש של קריאה למפרע, אלא רק הוי כקורא על פה).

הרא"ש (מגילה פ"א סימן ט'), והר"ן (מגילה דף ד' ע"א ד"ה ת"ר) הביאו
דעה זו, שפירשה מה שכתוב בגמרא (מגילה ט"ז ע"ב) אמר רבי יוחנן
וי"ו דויתא צריך למימתחה בזקיפא, לא לענין הכתיבה אלא לענין
הקריאה. והרמ"א (סי' תרצ"א סעיף ד') ג"כ הביא דעה זו שיש להאריך
בקריאת הוי"ו, ובדרכי משה (סק"ח) כתב שכן נהג מהרי"ל.

ע"ן בהערה לעיל שכן נהג מהרי"ל. וכן הובא למעשה בערוך
השולחן (סימן תרצ"א סעיף ח'), ובכף החיים (סימן תרצ"א אות צ'), ובשו"ת
תשובות והנהגות (חלק ב' סימן שנ"ח).

ובשו"ת תשובות והנהגות העיר שמשום מה אין נוהרים בזה כל
כך. ואולי אפשר לומר שמשום שיש מחלוקת בראשונים האם
הכוונה שצריך להאריך בכתיבתה או בקריאתה, והרי אנו
מאריכים בכתיבתה (שכותבים וי"ו רבתי), א"כ מוכח שאנו סוברים
כדעה שהכוונה להאריך בכתיבתה, ולכן אין מאריכים בקריאתה.
אך אין זה מוכרח, כי יתכן שמאריכים בכתיבתה רק מספק
שמה זו כוונת הגמרא, וא"כ ראוי להאריך גם בקריאתה. ואף אם
נאמר שהוכרעה ההלכה שכוונת הגמרא שצריך להאריך
בכתיבתה, הלא אין חסרון לצאת גם את דעת הראשונים הסוברים
שצריך להאריך בקריאתה, ובפרט אחר שדעה זו הובאה ברמ"א.
ויתכן שמשום הקושי לקרוא את עשרת בני המן בנשימה אחת
לכן לא חוששים להאריך עוד בויו"ו, אך מ"מ למעשה מי שיכול
להאריך בקריאת הוי"ו, ראוי לו להאריך בקריאתה (ובפרט שלרוב אין
קושי אמיתי לקרוא את עשרת בני המן בנשימה אחת, ואפשר להספיק לקוראם בנחת,
והקושי שמרגישים בזה הוא רק משום הלחץ שיודעים שצריך לקרוא בנשימה אחת).

מגן אברהם (סי' תרצ"א סק"י) בשם מטה משה (סימן תת"ד). והובא
באליה רבה (סק"ו), ובמשנה ברורה (סקנ"ב).

ולכאורה גם בפסוק 'לקים את אגרת הפורים הזאת השנית' (ט'
כ"ט) יש לנענע את המגילה בתיבות 'אגרת הפורים הזאת'.

כ"ט כן הזהיר בעין הקורא כאן. וכן כתב בדרכי הניקוד והנגינות לר'
משה הנקדן (ד"ה כל נגינה מוקדמת).

א' ב': אשר בשושן - יש להקפיד לנגן את הטעמים
במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא
ולהטעים 'אשר בשושן'.

א' ג': חיל | פָּרַס וּמְדֵי הַפְּרָתָמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת לְפָנָיו
- יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק
שבתיבת 'המדינות', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר^ל
שבתיבת 'הפרתמים', ומהרביע שבתיבת 'ומדי', שאם
לא יטעים כראוי ישמע שרק שרי המדינות לפניו, בעוד
שפירושו שגם חיל פָּרַס וּמְדֵי וגם הַפְּרָתָמִים לפניו.

א' ד': בְּהֵרָאֵתוֹ - הרי"ש בשווא נח, ויש להזהר שלא
להבליע את האל"ף שאחריה ולקרוא 'בְּהֵרָתוֹ'. וכן בכל
מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר
שלא תבלע האות הגרונית^ל. ולהלן רשימת המילים
במגילה שיש להזהר בהן בזה: וַיְהִי. תְּפָאֲרֹת. וּמָאֵת.
שְׁבַעַת. לְמַהוּמָן. לְהֵרָאוֹת. מְרָאָה. לְרַעוּתָהּ. שְׁמַעִי.
וּבְהִקְבֹץ. מִתְהַלֵּךְ. וּבְהִגִּיעַ. מִשָּׂאֵת. פְּסָאוֹ. לְרָאוֹת.
וּלְאֲבָד. וַיִּזְעַק. וּלְהִסִּיר. וּלְהִגִּיד. כְּרָאוֹת. וַיִּתְאַפֵּק.

ואף אם קרא 'המלך' מלעיל, ואת הלמ"ד קרא בצירי, נראה
שיש לחוש לשינוי משמעות, משום שמיקום הטעם קובע את
פירוש המילה, והניקוד נקבע ממילא ע"י מקום ההטעמה (וכמבואר
בדרכי הניקוד והנגינות שם).

ל אמנם, כיון שכאן מופיעה מ"ם השימוש לפני תיבת 'הודו', יתכן
שאינו בזה שינוי משמעות, משום שלא שייך להוסיף מ"ם השימוש
לפני 'הודו' מלשון הודיה.

ל"א בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר
בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא
מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום
של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה
את פירוש הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק
יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות
(עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו
עשו שלא כדקין, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ו ע"א)
שהיו אומרים 'היום על לְבַבְךָ', וזה שלא כדקין כי משמע שרק היום
יהיו על לבבך ולא מחו. וההטעמה שם היא 'אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם
עַל-לְבַבְךָ' בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר
מאשר בטפחא.

ל"ב מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנייה אות
המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית
מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא
נח (כגון: 'מלך' במקום 'מלאך', 'שמון' במקום 'שמעון', 'וינג' במקום 'וינהג'). וזה
מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה.
וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני),
והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון
האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה
(סימן ס"א, ד"ה ידגש).

וַיְבַהֲלוּ. בַּשְּׂאֵלְתִי. נִבְעַת. נִקְהָלוּ. וְשָׁמְעוּ. וְשָׂאָר. וְשִׁבְעִים. וּבְאֶרְבָּעָה. וּלְאֶבְדָּם. זָרְעָם. זָרְעוּ.

גְּדוּלְתוֹ - הַלֵּמ"ד רַפָּה דְגוּשָׁה, וְהוּא לְשׁוֹן גְּדוּלוֹת. וְהַקּוּרָא 'גְּדוּלְתוֹ' בַּלֵּמ"ד רַפָּה מְשַׁנָּה מִשְׁמַעוֹת לְלִשׁוֹן שְׂזִירָה^ל. וְכֵן הוּא לְהֵלֵן: יִקְרָא וְגְדוּלָה (ו' ג'), וּפְרָשֶׁת גְּדוּלַת מְרַדְכִי (ו' ב').

וּמָאָת - הַמ"ם בְּשׁוּוֹא נַחֲלִד.

א' ה': הַנְּמַצְאִים - הַצַּד"י בְּשׁוּוֹא נַע, וְאִין לְקוּרָא 'הַנְּמַצְאִים' בַּקִּמְצָה^ל. וְכֵן הוּא לְהֵלֵן (ד' ט"ז).

א' ו': עַל-גְּלִילֵי כֶסֶף - הַטַּעַם מַלְעִיל בַּלֵּמ"ד רַאשׁוֹנָה^ל.

וְעַמּוּדֵי יָשׁ - הַטַּעַם מַלְעִיל בַּמ"ם^ל.

מְטוֹת | זָהָב וְכֶסֶף עַל רְצַפַת בְּהִטְוֵשׁ וְדָר וְסַחְרָת - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לְהַטְעִים הַיֵּטֵב אֶת הַטַּפְחָא הַמְּפָסִיק שְׁבַתִּיבַת 'וְשֵׁשׁ', שֶׁהוּא נִיגוֹן מְפָסִיק יוֹתֵר מֵהַרְבִּיעַ שְׁבַתִּיבַת 'וְכֶסֶף', שֶׁאִם לֹא יִטְעִים כְּרָאוּי יִשְׁמַע שֶׁהַרְצַפָּה הִיָּתָה עֲשׂוּיָה בְּהֵט וְשֵׁשׁ וְדָר וְסַחְרָת, בְּעוֹד שֶׁהִיָּתָה עֲשׂוּיָה רַק מִבְּהֵט וְשֵׁשׁ, וְתִיבּוֹת 'וְדָר וְסַחְרָת' הֵן תִּיאוּר עֵינֵן נוֹסֵף שֶׁהִיָּה בְּסַעֲוֵדָה^ל.

רְצַפַת - הַצַּד"י בְּשׁוּוֹא נַע^ל, וְהַפ"א רַפָּה, וְהוּא לְשׁוֹן מְרַצְפוֹת אַבְנִים. וְהַקּוּרָא 'רְצַפַת' בַּפ"א דְּגוּשָׁה מְשַׁנָּה מִשְׁמַעוֹת לְלִשׁוֹן גַּחְלַת^ט.

רְצַפַת בְּהִטְוֵשׁ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֵן אֶת הַטַּעַמִּים בַּמְּקוֹמָם הַנְּכוּן, וְלֹא לְהַטְעִים 'רְצַפַת-בְּהֵט וְשֵׁשׁ'.

א' ח': אִין אָנָּס - הַטַּעַם מַלְרַע בְּנו"ן, וְהוּא פּוֹעֵל. וְהַקּוּרָא 'אָנָּס' מַלְעִיל מְשַׁנָּה מִשְׁמַעוֹת לְשֵׁם פַּעּוּלָה.

עַל כָּל-רַב בֵּיתוֹ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֵן אֶת הַטַּעַמִּים בַּמְּקוֹמָם הַנְּכוּן, וְלֹא לְהַטְעִים 'עַל-כָּל רַב בֵּיתוֹ'.

לְעֵשׂוֹת פְּרָצוֹן אִישׁ-וְאִישׁ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֵן אֶת הַטַּעַמִּים בַּמְּקוֹמָם הַנְּכוּן, וְלֹא לְהַחְלִיף בֵּין הַמְּרַכָּא וְהַטַּפְחָא וְלְהַטְעִים 'לְעֵשׂוֹת פְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁ'.

א' ט': אֲשֶׁר לְמַלְךְ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֵן אֶת הַטַּעַמִּים בַּמְּקוֹמָם הַנְּכוּן, וְלֹא לְהַחְלִיף בֵּין הַמְּרַכָּא וְהַטַּפְחָא וְלְהַטְעִים 'אֲשֶׁר לְמַלְךְ'.

א' י': הַמְּשֻׁרְתִים - הַמ"ם רַפָּה, וּבְשׁוּוֹא נַחֲמ.

אֶת-פְּנֵי הַמְּלָךְ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֵן אֶת הַטַּעַמִּים בַּמְּקוֹמָם הַנְּכוּן, וְלֹא לְהַחְלִיף בֵּין הַמְּרַכָּא וְהַטַּפְחָא וְלְהַטְעִים 'אֶת-פְּנֵי הַמְּלָךְ'.

א' י"ב: בְּעֶרְהָ - הַטַּעַם מַלְרַע בְּרִי"ש.

^ל מהטעמים מוכח שתיבות 'וְדָר וְסַחְרָת' אינן המשך תיאור הרצפה, אלא הן תיאור ענין נוסף שהיה בסעודה (ולא כמו שפירשו כאן רש"י ואבן עזרא).

וכן מוכח מדברי הגמרא (מגילה י"ב ע"א), דאיתא שם: ודר וסוחרת רב אמר דרי דרי (שורות שורות סביב וסוחרת לשון סחור סחור, רש"י), ושמואל אמר אבן טובה יש בכרכי הים ודרה שמה הושיבה באמצע סעודה ומאירה להם כצהרים (והיא וסוחרת לשון סהרא הוא, רש"י), דבי רבי ישמעאל תנא שקרא דרור לכל בעלי סחורה (עשה נחת רוח לבני מלכותו להעביר מהן מכס של סוחרין, רש"י).

^{לז} בכמה כתבי יד (ס"ג ס"ד א"ג, וכן הביא מנחת שי בשם מקצת ספרים כ"י ודפוס ישן) מנוקד כאן 'רְצַפַת' בחטף פתח (והיינו שהשווא נע, כמבואר במאמר החטפים שחטף פתח באות לא גרונית הוא סימון לשווא נע), ומוכח שהשווא נע (וגם המתג שסומן כאן לפני השווא בא להודיע על נעות השווא).

^{לט} כמו בפסוק: וַיֵּטֵף אֵלַי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים וּבִידוֹ רְצַפָּה (ישעיה ו' ו'). וכן כתב מנחת שי (יחזקאל מ' י"ז) ש'רְצַפָּה' בדגש הוא לשון גחלת, ו'רְצַפָּה' ברפה הוא לשון רצפת אבנים בקרקע.

^מ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן אין מתג לפני השווא, ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח ר"ח^ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה').

^{לב} כמו בפסוק: גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אֶרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתֶךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ (דברים כ"ב י"ב).

^{לד} ואע"פ ששורוק היא תנועה גדולה, ולכן השווא שאחריה נע, זה רק בשורוק הבא באמצע תיבה, אך שורוק בראש תיבה היא תנועה קטנה, משום שכל שורוק היא ניקוד האות שלפניה, ובראש מילה שאין אות לפניה, נקרא כאילו יש אל"ף לפניה (ע"ן מנחת שי בראשית א' י"ד), ומ"מ כיון שאין כאן שתי אותיות המנוקדות בניקוד השורוק, אלא אות אחת, לכן דינה כקבוץ, שהיא תנועה קטנה ולא כשורוק שהיא תנועה גדולה. ויש מקומות שהרבה טועים ומבטאים שווא נע אחר שורוק בראש מילה.

^{לה} וכתב האבן עזרא שתיבה זו זרה, ומשפטה היה להנקד 'הַנְּמַצְאִים' הַצַּד"י בַּקִּמְצָה. וכיו"ב כתב רד"ק (מכלול נ"ה ע"א). וכתב שם המגיה על המכלול שזרות זו מצויה בתיבות שלמ"ד הפועל שלהן היא האות אל"ף.

^{לו} ואע"פ שדרך תיבה זו להיות מוטעמת מלרע, הטעם כאן נסוג אחר, משום שכאשר יש טעם משרת הסמוך לטעם אחר, והטעמים באים בהברות רצופות ללא חציצה, יסוג הטעם שבתיבה הראשונה הברה אחת אחורה, כדי למנוע סמיכות הברות מוטעמות, מחמת הקושי לנגן ולהטעים שתי הברות רצופות (ויש לזה כמה מבטלים, ואכמ"ל בזה).

וכגון 'קְרָא לִילָה' (בראשית א' ה'), שאע"פ שצריך להיות מוטעם 'קְרָא' מלרע, כמו 'קְרָא יָמִים' (שם י'), כיון שתיבת 'לִילָה' מוטעמת בתחילתה, נסוג הטעם כדי שלא תהיינה שתי הברות סמוכות מוטעמות (כלל זה מובא בכל המדקדקים, וראה למשל אבן עזרא בראשית י"ב י"ג, ויקרא ז' ח', ורד"ק במכלול דף ד' ע"ב).

א' ט"ו: **מֵה־לַעֲשׂוֹת** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מֵה לַעֲשׂוֹת'.

אֲשֶׁר לֹא־עָשְׂתָהּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר־לֹא עָשְׂתָהּ'.

א' ט"ז: **כִּי עַל־כֵּל־הַשָּׁרִים** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'כִּי־עַל־כֵּל הַשָּׁרִים'.

וְעַל־כֵּל־הַעֲמִים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וְעַל־כֵּל הַעֲמִים'.

בְּכָל־מְדִינֹת - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'בְּכָל מְדִינֹת'.

א' י"ז: **כִּי־יֵצֵא** - יש להפריד בין הדבקים, ולהגות את היו"ד כראוי, שלא ישמע שקורא 'כִּי אֵצָא' באל"ף.

עַל־כֵּל־הַנְּשִׁים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'עַל־כֵּל הַנְּשִׁים'.

עַל־כֵּל־הַנְּשִׁים - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, ועל הדגש בנו"ן, שלא ישמע שקורא 'אֲנָשִׁים'.

באל"ף. וכן הוא להלן (א' כ', ב' ג', ח', ט', י"א, י"ב, י"ג, י"ד, ט"ו, י"ז).

וְלֹא־בָּאָהּ - הטעם מלעיל בבית"ת, והוא לשון עבר. והקורא 'וְלֹא־בָּאָהּ' מלרע משנה משמעות ללשון הווה^{מא}.

א' י"ח: **פָּרַס־וּמְדִי** - הטעם מלרע בדל"ת, והפ"א בהעמדה מועטת. וכן הוא להלן (א' י"ט).

וּכְדִי - הכ"ף בשווא נח^{לד}.

א' י"ט: **בְּדַתִּי פָּרַס־וּמְדִי** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'בְּדַתִּי־פָּרַס וּמְדִי'.

א' כ': **וְנִשְׁמַעַל פִּתְגָּם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־מְלָכוֹתָו** - יש להקפיד להטעים היטב את הפשטא המפסיק שבתביות 'אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה', שאם לא יטעים כראוי ישמע שיעשה בכל מלכותו, בעוד שפירושו שישמע בכל מלכותו.

א' כ"ב: **שֶׁרָר** - בשי"ן שמאלית, ואין לקרוא כלל 'שֶׁרָר' בשי"ן ימנית^{מב}.

זו טעות בהבנת דברי המסורה, שבמסורה בדפוס מק"ג נמסר 'לית כתיב שי"ן', ובטעות פירשו שכוונת המסורה שרק כאן כתוב 'שֶׁרָר' בשי"ן ימנית, ובשאר המקומות במקרא כתוב 'שֶׁרָר' בשי"ן שמאלית, וא"כ מוכח שיש לקרוא כאן 'שֶׁרָר' בשי"ן ימנית. אך פירוש זה במסורה לא יתכן, שהרי תיבת 'שרר' אינה כתובה כלל במקום נוסף בתנ"ך, לא בשי"ן ימנית ולא בשי"ן שמאלית, ואם זו כוונת המסורה היה למסורה למסור רק 'לית', כדרכה בכל מקום בו מופיעה תיבה רק פעם אחת בתנ"ך. וכבר ביאר רונ"ה שכוונת המסורה לומר שכל תיבת 'שֶׁרָר' בתנ"ך כתובה באות סמ"ך ולא באות שי"ן (כגון: 'בן סוֹרֵךְ וּמְזֹרֵךְ', דברים כ"א י"ח. 'דְּרָכֵי סוֹרֵךְ וַיִּפְשַׁחֲנִי, אִיכָה ג' י"א), למעט כאן שכתוב 'שֶׁרָר' בשי"ן. וא"כ מהמסורה מוכח להיפך שצריך לקרוא 'שֶׁרָר' בשי"ן שמאלית, שאם מנוקד כאן 'שֶׁרָר' בשי"ן ימנית אין שום השוואה לתיבת 'סוֹרֵךְ' בסמ"ך.

ועוד הוסיף רונ"ה, שגם רד"ק בשרשים (שורש שרר) הביא פסוק זה יחד עם הפסוק 'כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם הַשְּׁתַרְרַר' (במדבר ט"ז י"ג), שענינם אחד, ומוכח שמנוקד כאן 'שֶׁרָר' בשי"ן שמאלית. וכן במסורה (מערכת המסורה רבתא אות סמ"ך) נמסר 'סרר, ג' חסרים בלישנא וסימן שריך סררים, כי כפרה סררה, להיות כל איש שרר בביתו', ומוכח מזה שצריך לקרוא 'שֶׁרָר' בשי"ן שמאלית שנקראת כסמ"ך.

וכן במנהגי קומרנא (סימן תק"ס בהערה) כתב שכוונת המסורה לומר שאין עוד מקום במקרא שכתוב 'שֶׁרָר' בשי"ן אלא רק בסמ"ך, ותמה שם על מי שכתב שע"פ המסורה צ"ל בשי"ן ימנית. ובאמת כן מוכח גם מהתרגומים ומהמפרשים שפירשו כולם שהוא מלשון שררה, ואין מי שפירש שהוא לשון השגחה. ומ"מ, במקומות שכבר נהגו לקרוא גם 'שֶׁרָר' בשי"ן ימנית, מסתבר שלא ישמעו לנו לבטל מנהגם, אך במקומות שלא נהגו

^{מא} בתיבת 'בָּאָהּ', כשהטעם מלעיל בבית"ת היא לשון עבר, דהיינו שבאה כבר, וכשהטעם מלרע באל"ף היא לשון הווה, דהיינו שבאה עכשיו, וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות (בראשית ט"ו י"ז, כ"ט ו', מ"ב כ"א, מ"ו כ"ו).

ובאשל אברהם בוטשאטש (סי' קמ"ב) כתב שלפי זה אם קרא מלעיל במקום מלרע או להיפך, אולי הוא שינוי משמעות, וצ"ע בזה, עכ"ל. ובערוך השולחן (סימן תר"צ סעיף כ') כתב להדיא שאם שינה בזה הוי כמו שינוי בענין, ומחזירין אותו. ולכאורה פשוט כדבריו.

^{מב} בכל כתיב היד והדפוסים כתוב 'שֶׁרָר' בשי"ן שמאלית, למעט דפוס מק"ג שכתוב בו 'שֶׁרָר' בשי"ן ימנית, ככל הנראה משום טעות סופר (מצויות בדפוס זה מאות שגיאות בכל המקרא), ובעקבות כך בכמה דפוסים הנמשכים אחריו ניקדו ג"כ 'שֶׁרָר' בשי"ן ימנית. ומשום כך כתב באגרת הפורים (מיץ תקע"ז) שיש ספרים המנקדים 'שֶׁרָר' בשי"ן שמאלית והוא לשון שררה, ויש ספרים המנקדים 'שֶׁרָר' בשי"ן ימנית והוא לשון הבטה והשגחה. ובעקבותיו כתב בקונטרס עלה לתרופה (ווארשא תרנ"ט, אות י"ב): בקריאת המגילה בפסוק 'לְהִיּוֹת כָּל אִישׁ שֶׁרָר בְּבֵיתוֹ', רוב העולם אומרים בשי"ן שמאלית, והוא טעות, וצ"ל בשי"ן ימנית, וכן איתא בפירוש במסורה, וכן קרא הה"ק רשכבה"ג רבינו שלום מבעלו זצוק"ל, והפירוש מלשון משגיח, כמו 'אשורנו ולא קרוב' (במדבר כ"ד י"ז), ומי שירצה שלא לבטל המנהג, יקרא שתי פעמים, פעם אחת כפי המסורה ופעם אחת כפי המנהג. ע"כ. והובאו דבריו בדובר שלום (אות רפ"א). ובעקבותיהם התפשט מעט המנהג, ומוזכר בדרכי חיים ושלום (אות תתמ"ה), ובליקוטי מהרי"ח, ובשערי רחמים (שער ו' סקי"ז).

אך באמת אין ראוי כלל לקרוא 'שֶׁרָר' בשי"ן ימנית, שבכל הספרים כתוב 'שֶׁרָר' בשי"ן שמאלית, ומה שהביא בשם המסורה

ב' א': וְאֵת אֲשֶׁר-עֲשָׂתָהּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וְאֵת-אֲשֶׁר עֲשָׂתָהּ'.

וְאֵת אֲשֶׁר-נִגְזַר עָלֶיהָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וְאֵת-אֲשֶׁר נִגְזַר עָלֶיהָ'.

ב' ג': אֶת-כָּל-נַעֲרָה בְּתוּלָהּ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'אֶת-כָּל-נַעֲרָה בְּתוּלָהּ'.

ב' ה': מְרַדְּכִי - בחלק מהדפוסים מנוקד 'מְרַדְּכִי' הדלית בחטף קמץ, ובחלקם מנוקד 'מְרַדְּכִי' הדלית בשווא לבד^מ, ונכון יותר להגותו כקמץ קצר מעט^מ. וכן הוא להלן.

בָּן יֶאֱיֵר - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'בָּן-יֶאֱיֵר' במקף.

וְשִׁמוֹ מְרַדְּכִי בָּן יֶאֱיֵר בְּזֶשְׁמַעִי בְּזֶקִישׁ אִישׁ יְמִינִי - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבות 'בָּן קִישׁ', שהוא ניגון מפסיק יותר מהרביע שבתבות

'מְרַדְּכִי', שאם לא יטעים כראוי ישמע ש'אִישׁ יְמִינִי' קאי על קִישׁ, בעוד שקאי על מרדכי.

ב' ו': עָם - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אם' באל"ף^מ. וכן הוא להלן.

עָם יְכַנֶּה מְלֶךְ-יְהוּדָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'עָם יְכַנֶּה מְלֶךְ יְהוּדָה'.

נְבוֹכַדְנֶצַּר - הטעם מלרע בצד"י, והבית בהעמדה מועטת.

ב' ז': בַּת-דָּדוּ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'בַּת דָּדוּ'.

ב' ח': וְבַהֲקֵבֵץ - הוי"ו במתג, והבית בשווא נח^מ.

ב' ט': וַתֵּשֶׂא תְּסֹד לְפָנָיו - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'וַתֵּשֶׂא-תְּסֹד לְפָנָיו' במקף.

^מ יש מדקדקים שכתבו שבכל מקום שבאה וי"ו שרוקה עם מתג בתחילת מילה, השווא שאחריה נע (כן כתב ר' שבתי סופר בהקדמת סידורו, ורו"ה במשפטי הטעמים (דף ג"ז ע"ב), וכן דעת הגר"א (דקדוק ופירוש על התורה ד"ה היתה, שכתב שם שאחר כל מתג השווא נע), ועוד מדקדקים), וכן הביא מנחת שי כאן בשם ספר דקדוק ישן כתב יד, שמנוקד כאן 'וְבַהֲקֵבֵץ' בחטף פתח (והיינו השווא נע, כמבואר במאמר החטפים שחטף פתח באות לא גרונית הוא סימון לשווא נע).

אך יש מדקדקים שחילקו בין תיבות ארוכות לקצרות, שבתבות קצרות השווא נע, אך בתיבות ארוכות השווא נח (כן כתב הבחור בהגהתו למכלול (דף קל"ז ע"א), ומהמנחת שי (שופטים ה' י"ב, מאמר המאריך תירוץ חקירה ג') משמע שנקט כן למעשה).

ונראה שגם רד"ק (מכלול קל"ז ע"א) סובר שרק בתיבות קצרות השווא נע, שהדוגמאות שהביא בהן השווא נע הן רק תיבות קצרות ('וְשָׁבָה', 'וְסָגַר', 'וְשָׁתָה'), וכנראה לרוב פשיטות הדברים אצלו שאין הכלל נוהג בתיבת ארוכה, לא ראה צורך לציין זאת, ורק לגבי תיבה קצרה המוקפת לתיבה ארוכה (כגון: 'וְשָׁלַח') ראה צורך לכתוב שאין דינה כתיבה קצרה, ובה השווא נח. ונראה בפשיטות שהטעם שבתביבה קצרה מוקפת השווא נח, משום שתיבה מוקפת נחשבת כתיבה ארוכה.

ויש ראיות לשיטה האחרונה מכ"י המרבים לסמן שווא נע (ע"י שמנקדים בחטף פתח, שהוא סימון על שווא נע כמבואר במאמר החטפים), שבמילים קצרות עם מתג מסומן תמיד שווא נע, ובמילים ארוכות בדרך כלל אין מסומן שווא נע (למעט כמה מקומות ספורים היוצאים מן הכלל).

וכן מוכח מדברי המסורה בכתר ארם צובה על תיבת 'וְשָׁבָה' (שופטים ה' י"ב), שמוסרת: 'וְשָׁבָה וְסָגַר וְשָׁלַח וְשָׁמַע כאשר יתיצב הטעם על האות השלישי עם גיעיה באות הראשון יהיה פתח'. והיינו, שרק במילה קצרה בה הטעם באות השלישית, יבוא חטף פתח (שהוא שווא נע) אחר שורוק שיש בו מתג.

ובאמת הדבר מסתבר מאד, משום שבתבות ארוכות (וכן בתיבה קצרה המוקפת לתיבה נוספת) המתג הוא מתג כבד, ולא בא להורות על נעות השווא, ולכן השווא נח כדינו, אך כאשר התיבה היא קצרה שהטעם באות השלישית, לא יתכן שהמתג הוא מתג כבד, וממילא מוכרח שהמתג הוא מתג הבא להורות על נעות השווא.

כן, אין לחדש קריאה זו אחר שאין לה שום מקור וחוודשה מתוך טעות בלבד, ואף אין שום טעם לכפול את הקריאה ולקרוא גם 'שָׁרַר' בשי"ן ימנית אחר שאין לקריאה זו שורש (ונראה פשוט, שהקורא רק 'שָׁרַר' בשי"ן ימנית, לא יצא, וצריך לחזור ולקרוא, שהוא שינוי משמעות גמור).

^מ וזה לשון מנחת שי כאן: ברוב ספרי הדפוס כולם בשווא הדלית, ובכמה ספרים כתובי יד כולם בחטף קמץ, ובמקרא כתב יד מצאתי כתוב בגליון זה הלשון, בספרי צרפת ואשכנז כשיש היהודי אחר מרדכי נקוד כן מרדכי היהודי, ובספרי ספרד אין בהם הפרש כי כולם מרדכי, עד כאן. וברוב כתבי היד אכן מנוקד 'מְרַדְּכִי' בחטף קמץ.

^מ ניקוד החטף קמץ כאן הוא ככל הנראה שווא נע במהותו, ונהגה כקמץ משום שמקור השם 'מְרַדְּכִי' מהמילה 'מרדוך' שהדלית בשורוק (ראה במאמר 'מילים שאולות בלשוננו', לשוננו ח', ירושלים תרצ"ז, עמ' 106-107), ולכן כשהתארכה המילה והשורוק התבטל והפך לשווא, נשאר שווא זה נוטה לקמץ כדי לשמור על הגיית השורוק המקורית (כמבואר בארוכה במאמר החטפים).

^מ בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן ג' סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר. אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ן כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן ג' סעיף י"ד, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

וְיִשְׁנֶה וְאֶת־נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתִּיבַת 'לְטוֹב', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר*לא שבתִּיבַת וְאֶת נַעֲרוֹתֶיהָ', שאם לא יטעים כראוי ישמע ששינה אותה ואת נערותיה, לטוב בית הנשים, בעוד שפירושו ששינה אותה ואת נערותיה לטוב, בבית הנשים.

ב' י': וְאֶת־מִוֹלְדֹתָהּ - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע^מ, למרות הקושי^{מח}. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע שקרא 'מולְתָהּ', או לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא 'מולְד תָהּ'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלק את התיבה לשתי תיבות, עדיף לקרוא בשווא נע. וכן הוא להלן: מִוֹלְדֹתָהּ (ב' כ'). אָבְדֹתִי אָבְדֹתִי (ד' ט"ז). מִוֹלְדֹתִי (ח' ו').

אָשֶׁר לֹא־תִגִּיד - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אָשֶׁר־לֹא תִגִּיד'.

ב' י"א: לְפָנַי חָצַר בֵּית־הַנָּשִׁים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'לְפָנַי חָצַר בֵּית הַנָּשִׁים'.

וּמַה־יַעֲשֶׂה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וּמַה יַעֲשֶׂה', או להטעים וּמַה יַעֲשֶׂה.

ב' י"ב: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים שְׁנַיִם־עָשָׂר חֹדֶשׁ במקף^{מט}. וכן הוא להלן: אָשֶׁר הָעֵמִיד לְפָנָיָהּ (ד' ה'). אָשֶׁר אָעֲשֶׂה לָהֶם (ה' ח'). וְאֶת אָשֶׁר נִשְׂאוּ (ה' י"א). אָשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ (ז' ח').

^{מז} ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

^{מח} הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מה שכתב בזה בשו"ת פאת שדך חלק ב' סוף סימן כ"ד).

^{מט} כאשר מופיעים שני מונחים לפני זקף קטן, יש נטיה להשמיט את המונח הראשון ולהטעים במקף ומונח במקום בשני מונחים, אך אין נכון לעשות כן, ויש להטעים את שני המונחים כראוי.

ויש קוראים שאינם משמיטים את המונח הראשון, אך מנגנים אותו במנגינה עמוקה ומסולסלת יותר מהמונח השני, ויש להם להזהר שלא ישמע ע"י הנגינה שהוא טעם מפסיק, אלא שעל אף הנגינה ישמע כטעם מחבר.

ולעצם נגינה מסולסלת זו יש מקור בקדמונים המכנים מונח זה בשם 'מכרבול' (דרכי הניקוד והנגינות לר' משה הנקדן, ריש שער הנגינות) או 'מענענע' (עט סופר לרד"ק, ל"ב ע"א) משום שיש לו נגינה מסולסלת יותר ממונח רגיל.

ויש הקוראים בסלסול אף את המונח הבא לפני הטעמים מהפך

ב' י"ג: בָּאָה - הטעם מלרע באל"ף, והוא לשון הווה. והקורא 'בָּאָה' מלעיל משנה משמעות ללשון עבר*מא. וכן הוא להלן (ב' י"ד).

יָנַתָּן - הטעם מלעיל בנו"ן, והתי"ו בצירי ובהעמדה מועטת. וכן הוא להלן בתיבות: יָנַתָּן (ה' ג', ה' ו', ט' י"ב, ט' י"ג). תַּנְתָּן (ז' ב', ז' ג'). לְהַנְתָּן (ג' י"ד, ח' י"ג). אך להלן (ט' י"ד): וַתַּנְתָּן - הטעם מלרע בתי"ו, והתי"ו בצירי.

עָמָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אָמָה' באל"ף*מה.

ב' י"ד: הִיא שְׂפָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'הִיא־שְׂפָה' במקף.

שְׂפָה - הטעם מלרע בבי"ת, והוא לשון הווה. והקורא 'שְׂפָה' מלעיל משנה משמעות ללשון עברי.

וְנִקְרָא - הרי"ש בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'וְנִקְרָא' בחטף קמץ, אין להגותו כקמץ אלא כשווא נע פשוט^{נא}.

ב' ט"ו: נִשְׂאָת - האל"ף לא נשמעת, ונקרא 'נִשְׂת'.

חֹן - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא 'כֹן' בכ"ף. וכן הוא להלן.

ב' י"ז: מְכַל־הַנָּשִׁים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מְכַל הַנָּשִׁים'.

מְכַל־הַבְּתוּלֹת - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מְכַל הַבְּתוּלֹת'.

מרכא ודרגא, אך באמת אין מקור בקדמונים לזה שמונחים אלו שונים משאר המונחים, ורק מונח שלפני מונח זקף קטן הוא מונח מכרבול (וגם כאשר מופיע רק מונח אחד לפני הזקף, אם הוא מוטעם בראש התיבה (כגון: מְלֹךְ מְצַרִים) הוא מונח מכרבול).

וע"פ המנהג לסלסול אף במונחים אלו כתב רז"ה מסברא (בנין שלמה, בית הטעמים, חדר שני, חלון ג') שצ"ל שגם מונחים אלו הם מכרבול, שנגינתם מעידה עליהם, ותמה שם שלא כתבו זאת המדקדקים. אך ברור שאין שומעים לו לחדש זאת מסברא נגד דברי המדקדקים, וכנראה הסלסול במונחים אלו הוא מנהג חדש.

ובתורת משה לחת"ם סופר (פרשת שמיני ד"ה זאת החיה) כתב בפשיטות שהמונח שבתִּיבַת 'לֹא טְהַרָה הָאֵל' (בראשית ז' ב') הוא טעם מפסיק, וכנראה המנהג לסלסול ולהאריך במונח זה הטעיה לחושבו לטעם מפסיק (ואין לומר שחשב שכל מונח הוא טעם מפסיק, שבדבריו בדרוש לפרשת צו ד"ה היא העולה מוכח שחשבו לטעם מחבר).

^י וכמו שכתב רש"י (בראשית ט"ו י"ז) שבפסוקו מוטעם 'שְׂפָה' מלרע, משום שהוא לשון הווה.

^{נא} כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף קמץ זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף קמץ ממש.

ב' י"ח: לְכַל־שָׂרֵיו - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'לְכַל שָׂרֵיו'.

וְהִנָּחָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של ה"ה"א, שלא ישמע שקורא 'וְאִנָּחָה' באל"ף.²²

ב' י"ט: וּמְרַדְּכֵי יֵשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וּמְרַדְּכֵי יֵשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ'. וכן הוא להלן (ב' כ"א).

ג' א': וַיִּנְשָׂאֵהוּ - היו"ד בשווא נח, והשי"ן בדגש ושווא נע. ואין להבליע את האל"ף ולקרוא 'וַיִּנְשָׂהוּ'.

פְּלִי־הַשָּׂרִים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'פְּלִי הַשָּׂרִים'.

ג' ב': פִּי־כֶן צֹהֵלוֹ הַמֶּלֶךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'פִּי־כֶן צֹהֵלוֹ הַמֶּלֶךְ'.

ג' ד': פְּאָמְרָם - כתיב 'באמרם' בבי"ת, וקרי 'פְּאָמְרָם' בכ"ף. ויש לקרוא 'פְּאָמְרָם' בלבד, כמו הקרי.²³

ג' ח': בְּכָל מְדִינֹת מְלֻכֹתָךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'בְּכָל מְדִינֹת מְלֻכֹתָךְ'.

וְלַמֶּלֶךְ אֵין־שִׁנָּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים וְלַמֶּלֶךְ אֵין־שִׁנָּה.

וְהִנָּחָה - ה"ה"א בפתח, והנו"ן דגושה. והוא לשון עזיבה. והקורא 'וְהִנָּחָה' בקמץ ורפה²⁴, יתכן שמשנה משמעות²⁵ ללשון מנוחה²⁶.

ג' י': אֶת־טַבְּעָתוֹ - העי"ן בשווא נח, ואין להבליעה ולקרוא 'טַבְּתוֹ', או לקרוא 'טַבְּעָתוֹ' בפתח העי"ן. וכן הוא להלן (ח' ב').

וְהִנָּחָה - המ"ם בדגש, והשווא נע²⁷. וכן הוא להלן. ג' י"ב: וְאֶל־שָׂרֵי עַם - הטעם מלעיל בשי"ן*לו.

ג' י"ג: מִנְעֵר וְעַד־זָמֶן טָף וְנָשִׁים בְּיָזֶם אָחָד - יש להקפיד להטעים היטב את הפשטא המפסיק שבתיבת 'וְנָשִׁים',

²² כמו בפסוק: שְׂשׂוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׂגוּ וְנָסוּ יַגִּזּוּ וְאִנָּחָה (ישעיה ל"ה י').

²³ כתב בשולחן ערוך (או"ח סימן קמ"א סעיף ח'): כל תיבה שהיא קרי וכתב הלכה למשה מסיני שתהא נכתבה כמו שהיא בתורה ונקרית בענין אחר, ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה בפני גדולי הדור וכו' והתרו בו שיקרא כפי המסורה ולא רצה ונדוהו והורידוהו מהתיבה. עכ"ל. ומוכח שאין ראוי כלל לקרוא כהכתיב, והעושה כן אף מנדים אותו.

²⁴ כמו בפסוקים: וְהָיָה בְּהִנָּחַת יְיָ אֶל־לְהִיךָ לְךָ (דברים כ"ה י"ט). זאת המְנוּחָה הַנִּיחוּ לְעַיִן (ישעיה כ"ה י"ב).

²⁵ וכתב בעין הקורא כאן שהדגש שבמ"ם מוכיח שהה"א שבתיבת 'הַמֶּלֶךְ' היא ה"א הידיעה ואינה חלק מהמילה עצמה. וכוונתו, שאם הה"א היא חלק מהמילה, לפי כללי הדקדוק המ"ם אמורה להיות רפה, אך אם הה"א היא הידיעה, אמור לבוא דגש אחריה, משום שאחר ה"א הידיעה יבוא דגש. וממילא הדגש שבמ"ם מוכיח שהה"א היא הידיעה.

ולפי זה לא ברור אם 'מדתא' הוא תואר להמן, או תואר לאביו, ויתכן ש'בִּן הַמֶּלֶךְ' פירושו בן מדינת מדי, או שפירושו בן בית אב ששמו 'מדתא', או ששם אביו הוא 'מדתא', ובפירוש רבינו נתנאל כתב ש'מדתא' היא אשתו של אגג (ואמנם אין דרך להוסיף ה"א הידיעה לפני שם אדם, אך יתכן שכאן הוא יוצא מן הכלל, וכמו שמצאנו במקום נוסף (שמואל ב' כ"ד ט"ז) שכתוב 'הַאֲרֹנָה', וכתב רד"ק שם שבאה ה"א הידיעה לפני שם אדם שלא כמנהג. וראה עוד בדברי רד"ק, דברי הימים א' ט"ו י"ח).

ולפי דבריו יוצא שהקורא 'הַמֶּלֶךְ' במ"ם רפה, משנה משמעות, שבזה משמע שהה"א אינה ה"א הידיעה אלא היא חלק מהמילה, והיינו ששם אביו הוא 'הַמֶּלֶךְ'.

אמנם מהתרגום ומתרגום שני מוכח שהה"א אינה ה"א הידיעה, משום שמתרגמים 'המדתא' בה"א, והרי בארמית אין ה"א הידיעה מופיעה כצורתה בלשון עברי בה"א בתחילת המילה, ומוכח שהה"א היא חלק מהמילה.

ולפי זה נראה שטעם הדגש במ"ם הוא משום שבשפה ממנה בא השם 'הַמֶּלֶךְ' המ"ם היתה נהגית בעיצור כפול, ולכן גם בלשון הקודש המ"ם דגושה.

²⁶ כמו בפסוק: שְׂשׂוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׂגוּ וְנָסוּ יַגִּזּוּ וְאִנָּחָה (ישעיה ל"ה י').

²⁷ כתב בשולחן ערוך (או"ח סימן קמ"א סעיף ח'): כל תיבה שהיא קרי וכתב הלכה למשה מסיני שתהא נכתבה כמו שהיא בתורה ונקרית בענין אחר, ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה בפני גדולי הדור וכו' והתרו בו שיקרא כפי המסורה ולא רצה ונדוהו והורידוהו מהתיבה. עכ"ל. ומוכח שאין ראוי כלל לקרוא כהכתיב, והעושה כן אף מנדים אותו.

והנה לאחרונה נתחדש מנהג לקרוא 'פְּאָמְרָם' כהכתיב, ולחזור ולקרוא 'פְּאָמְרָם' כהקרי, ומנהג זה אינו נכון ואינו ראוי, ויש לקרוא 'פְּאָמְרָם' כהקרי בלבד, ככל קרי וכתב שבתורה.

אמנם, יתכן שהנהוג לקרוא גם את הכתיב וגם את הקרי אינו חייב נידוי, ולא מתחייב נידוי אלא הקורא כהכתיב בלבד, אך ודאי שאין ראוי כלל לקרוא כהכתיב, אלא כהקרי בלבד, וזו הלכה למשה מסיני (נדרים ל"ז ע"ב: קריין ולא כתיבין וכתבין ולא קריין הלכה למשה מסיני), והקורא גם את הכתיב מראה כאילו מפקפק ח"ו באמיתות ההלכה למשה מסיני שאין צריך לקרוא כהכתיב. ויתכן אף לומר שבהלכה למשה מסיני נאמר שלא לקרוא כהכתיב, וא"כ גם הקורא שניהם מתחייב נידוי.

ובספר עלי תמר (מועד ח"ג עמ' פ') הביא שמנהג קהילת עדן היה לקרוא 'פְּאָמְרָם' בלבד, שלא נמסר בספריהם על קרי וכתב בתיבה זו. ואולי ע"פ מנהגם נולד מנהג זה של קריאת 'פְּאָמְרָם' בבי"ת לצאת גם שיטה זו. אמנם אחר שבכל ספרינו נמסר על קרי וכתב, וכן הביא מנחת שי בשם המדרשים, וכן הוא גם בספרי תימן המובהקים, אין צורך לנהוג מנהג זה שאין לו יסוד בספרים שלנו, ובפרט שיש בזה מעין פקפוק על ההלכה למשה מסיני. ועיין עוד בשו"ת קנין תורה (חלק ה' סימן פ"ו) שקרא תיגר על הנהגים לקרוא שניהם. וכן בקונטרס שערי יצחק (שיעורי הגר"י רצאבי, פקודי תשע"ד) האריך לבטל מנהג זה.

²⁸ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידגישו את האות, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים

שהוא ניגון מפסיק יותר מהגרש שבתבות 'ועד זקן', שאם לא יטעים כראוי ישמע שרק על הטף והנשים נגזר שיהרגו ביום אחד, בעוד שפירושו שנגזר כן גם על הנערים והזקנים, וגם על הטף והנשים.

ג' י"ד: לְכַל־הַעַמִּים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'לְכַל־הַעַמִּים'.

ג' ט"ו: וְהַעִיר - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא 'וְאָעִיר' באל"ף. וכן הוא להלן (ד' א', ו' ו' ט', י"א, ה' ט"ו).

ד' א': וַיִּקְרַע - יש להקפיד להשמיע את העי"ן^{נח}, שאם לא ישמיעה ישמע שקורא 'וַיִּקְרָא' באל"ף^{נט}.

ד' ב': עַד לַפְּנֵי שַׁעַר־הַמִּלֶּךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'עַד לַפְּנֵי שַׁעַר הַמִּלֶּךְ'.

ד' ג': מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי בפשטא, קדמא, מהפך, פשטא.

ד' ח': נָתַן לוֹ - הטעם מלעיל בנו"ן^{לו}.

ו' לְהַתְחַנֵּן לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו עַל־עַמּוּהוּ - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבות 'מִלְּפָנָיו', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר*לא שבתבות 'לְהַתְחַנֵּן'.

לו', שאם לא יטעים כראוי ישמע שרק הבקשה היא על עמה, בעוד שגם התחינה וגם הבקשה הן על עמה.

ד' י"א: וְחִיָּה - הטעם מלרע ביו"ד, והוא לשון זכר, שפירושו ויחיה. והקורא 'וְחִיָּה' מלעיל משנה משמעות ללשון נקבה, שפירושו ותחיה^ס.

ד' י"ד: כִּי אִם־הִתְרַשׁ תִּתְרַשִּׁי - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'כִּי־אִם־הִתְרַשׁ תִּתְרַשִּׁי' במקף.

תִּתְרַשִּׁי - הטעם מלעיל ברי"ש.

ו' רִנַּח וְהִצְלָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'רִנַּח־וְהִצְלָה' במקף.

ה' הִגַּעַתָּ - העי"ן בפתח, והתי"ו בדגש קל^{סא}. ואין לקרוא 'הִגַּעַתָּ' בשווא נח.

ד' ט"ז: אֲשֶׁר לֹא־כָדַת - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר־לֹא כָדַת'.

ה' א': פָּתַח - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של התי"ו, שלא ישמע שקורא 'פָּסַח' בסמ"ך^{סב}.

ה' ב': בְּחֻצָּר - הבי"ת בסגול. ואין לקרוא 'בְּחֻצָּר' בשווא נע^{סג}. וכן הוא להלן (ו' ד', ה').

'שְׁמַעְתָּ', 'יְדַעְתָּ' (אבן עזרא שמות י"ח ט').

^{סב} שהגיית התי"ו הרפה דומה להגיית הסמ"ך, ואם יקראנה ממש כסמ"ך, שינה משמעות. ומי שאינו יודע להגות את התי"ו כהוגן, אלא רק כסמ"ך, היה מקום לומר שעדיף שיקראנה בדגש קל, מאשר שיקראנה כסמ"ך ותשתנה המשמעות.

אך בשו"ת פאת שדך (ח"א סימן כ"ד) אין דעתו נוחה מזה, וכתב שאין לחדש שיבושים כנגד משפטי לשון הקודש, כי השיבושים הישנים שאנחנו אנוסים במבטאם אין להקפיד עליהם כל כך, ויש לדמותם למה שאמרו ודלוגו עלי אהבה (כמובא בתוס' במסכת עבודה זרה דף כ"ב ע"ב ד"ה רגלא, בשם המדרש), וכשם שחס הקב"ה על השיבוש של עם הארץ שאין בו דעת ללמוד, כך חס על השיבוש שהורגלו בו הדורות וקשה לנו לעוקרו.

והוסיף, שמי שלבו חרד ואינו רוצה לסמוך על המנהג שהורגלו בו, מוטב שילך אל בני תימן וירגיל לשונו בקריאת תי"ו רפה כהוגן, אך לא יחדש שיבושים לקרוא בתי"ו דגושה.

^{סג} ה"א הידיעה (או אחת מאותיות כל"ב הכוללות בתוכן ה"א הידיעה) מנוקדת בדרך כלל בפתח (כגון: הַשָּׁמַיִם, בְּפִיִּים), ולפני אותיות הח"ע המנוקדות בקמץ גדול, ה"א הידיעה מנוקדת בסגול (כגון: הַקְּמוּ, הַקְּצֵר, הַקְּעִירִים, הַקְּעִיר).

וכשבאה אחת מאותיות השימוש כל"ב הכוללת בתוכה ה"א הידיעה לפני אותיות הח"ע קמוצות, ומנוקדת בסגול (כגון: בְּהִדָּה, בְּהִרְסִים, בְּהִרְבֵּה, בְּהִרְשִׁי, בְּהִצְרִי, בְּחֻצָּה, לְעִירִים), יש להקפיד שישמע שקורא את אות השימוש בסגול, ולא בשווא, שאם אות השימוש בשווא, לא כלולה בה ה"א הידיעה, ויש בזה שינוי משמעות.

וכן להיפך, כאשר באה אחת מאותיות כל"ב לפני אותיות הח"ע קמוצות, ומנוקדת בשווא (כגון: בְּחֻצָּה, בְּעִמְרִי, בְּעִשְׂוֹן), יש להקפיד שלא ישמע שקורא את אות השימוש בסגול, וממילא תהיה כלולה בה

^{נח} וכעין זה איתא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד) גבי תיבת 'נְשַׁבַּע': אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אֲשֶׁר נְשַׁבַּע יי' ע"כ. ופירושו רוב הראשונים (רד"ק במכלול דף ע"ב ע"ב, המנהיג הלכות תפילה סימן ל"ח, טור או"ח סימן ס"א. וכן הוא בשו"ע שם סעיף ט"ז) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

^{נט} משום שהאות אל"ף שבתבות 'וַיִּקְרָא' אינה נשמעת, ואם לא ישמיע את העי"ן שבתבות 'וַיִּקְרַע' ישמע שקרא 'וַיִּקְרָא'. אמנם, לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יהגו את העי"ן כראוי, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יהגו את העי"ן כראוי יש לחשוש לשינוי משמעות.

^ס כמו בפסוק: וְאִם־כָּתַבְתָּ הָיָה וְחִיָּה (שמות א' ט"ז). וכמו שכתב שם רשב"ם: וחייה. טעמו למעלה, כמו מן ישב ישיבה, מן אֲרַפְכָּשֶׁד חַי (בראשית י"א י"ב) יאמר לנקבה חיה, אבל וְאִלּוּ חִיָּה אֶלְף שְׁנַיִם פְּעַמִּים (קהלת ו' ו'), טעמו למטה ולשון זכר מגזרת עשה עלה ראה, עכ"ל. וכן בשפתי חכמים שם כתב שזו כוונת דברי רש"י.

^{סא} ואע"פ שדגש קל בא רק בראש תיבה או אחר שווא נח, כאן בא דגש קל אחד תנועה, משום שמשפט תיבת 'הִגַּעַתָּ' היה להנקד 'הִגַּעַתָּ' בשני שוואים נחים בסוף התיבה (כמו מהר"ף, לפדות), ורק מחמת שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, ראויה היתה האות עי"ן להתרחב לחטף פתח ולהנקד 'הִגַּעַתָּ', ומחמת שלא יכול לבוא חטף לפני שווא התרחב החטף לתנועה גמורה ונוקד 'הִגַּעַתָּ'. ולכן התי"ו דגושה בדגש קל, כדינה אילו היה מנוקד 'הִגַּעַתָּ', שבא דגש קל אחר שווא נח. וכן הוא בתבות: 'וַיִּחַדְךָ',

וַתִּגַּע - הגימ"ל דגושה, והוא לשון נגיעה. והקורא 'וַתִּגַּע' בגימ"ל רפה משנה משמעות ללשון יגיעה^{טד}.

ה' ח': וְאִם-עַל-הַמְּלָךְ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְאִם-עַל-הַמְּלָךְ.

ה' ט': וְלֹא-קָם וְלֹא-זָע מְמָנוּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וְלֹא-קָם וְלֹא-זָע מְמָנוּ.

ה' י"א: וְשָׂאוּ - השי"ן בדגש, והשווא נע. ואין להבליע את האל"ף ולקרוא 'נשו'.

ה' י"ב: כִּי אִם-אוֹתִי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'כִּי-אִם אוֹתִי'.

ה' י"ד: גְּבָהּ - הה"א בפתח גנובה ומפיק ה"א, ויש להגות את הה"א בשווא נח, והפתח נקראת לפני הה"א^{טו}.

אָמָה - האל"ף בפתח והמ"ם דגושה, והיא יחידת מידה. והקורא 'אָמָה' בקמץ ורפה^{טז}, משנה משמעות ללשון שפחה. וכן הוא להלן (ו' ט').

ו' א': נִדְדָה - הדלי"ת הראשונה בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'נִדְדָה' בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט^{טז}.

וַיְהִי - הוי"ו בפתח, והוא לשון עבר. והקורא 'וַיְהִי' בשווא משנה משמעות ללשון עתיד.

ו' ג': עָמוּ - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אָמוּ' באל"ף^{טז}. וכן הוא להלן (ו' ט').

ו' ו': הֶמָן - הטעם מלרע במ"ם, ואין להוסיף מתג בה"א ולהטעים 'הֶמָן'.

ו' ח': אֲשֶׁר לְבֶשְׁבוּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר-לְבֶשְׁבוּ'.

ו' י"ג: וַיֵּאמְרוּ - הטעם מלעיל ביו"ד^{טז}, והמ"ם בשווא

ה"א הידיעה.

^{טד} כמו בפסוק: אֵל תִּגַּע לְהַעֲשִׂיר מִבְּיַתְךָ חֶדְל (משלי כ"ג ד').

^{טו} משפט מילה זו להקרא 'גְּבָהּ' (כמו: אָרֹךְ), שהה"א האחרונה בשווא נח בלבד, אך משום שהאות ה"א מוצאה מהגרון שהוא המוצא העמוק ביותר, ואין אפשרות להגות אות גרונית בשווא נח אחר חולם, וא"א להגיע את השווא ולהוסיף לו חטף, משום שאין שווא נע בסוף תיבה, לכן נוסף פתח לפני הה"א, כדי שיוכלו לבטא את הה"א כהוגן בשווא נח (וכן הוא בשאר האותיות הגרוניות, וכגון: יָרַח, יָנַע). ולענין אופן קריאת פתח זה, במדקדקים מובאות שתי דרכים בזה, יש שכתבו שהפתח נהגה תחת אות אל"ף שאינה כתובה, ונקרא כאילו כתוב 'אָלוּאָה', 'שִׁיחַ', 'רְקִיעַ', ויש שכתבו שהפתח נהגה תחת האות שנמשכת במבטא מהתנועה הקודמת, ונקרא כאילו כתוב 'אָלוּוָה', 'שִׁיחַ', 'רְקִיעַ' (ראה מנחת שי בראשית א' (1)).

למעשה נראה יותר לומר שאין זו מחלוקת, אלא שהמדקדקים תיארו באופן שונה את דרך הקריאה, אך זו דרך קריאה אחת, שניתן לתארה בשני אופנים. ועיקרה, שאין הפתח נהגה תחת האות עצמה, אלא לפנייה.

^{טו} כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

^{טז} רוב הטעמים מסומנים באות המוטעמת (כגון: בִּימִי, מְהִדִּי, שִׁבְעֵי, אֵךְ הטעם תלישא קטנה מסומן תמיד בסוף התיבה, ואין דרך כתבי היד לסמן תלישא נוספת בהברה המוטעמת, וממילא אי אפשר לדעת ע"פ מיקום הטעם אם ההטעמה מלעיל או מלרע כבשאר הטעמים.

ובחלק מהדפוסים המאוחרים (כגון ריו"ה, קורן, ועוד) מסמנים שתי תלישות כשהטעם מלעיל (כגון: וַיֵּשֶׁב, וַיֵּשֶׁב, וַיֵּלֶל), כדי לדעת היכן מקום ההטעמה (ויש בסיס להטעמה כפולה זו במעט כתבי יד).

אך יש מקומות שההכרעה בהם קשה, וגם למדפיסים לא היה ברור אם ההטעמה מלעיל או מלרע, ומחמת כן טעו בכמה מקומות. וכגון בפסוקנו שבחלק מהדפוסים המכפילים את

התלישות הדפיסו 'וַיֵּאמְרוּ' בתלישא אחת בלבד בסוף התיבה, כלומר שההטעמה מלרע, וזה מחוסר ידיעה ברורה אם הטעם מלעיל או מלרע.

אך באמת מוכח שההטעמה כאן היא מלעיל, משום שבכל המקומות במקרא שכתוב הצירוף 'וַיֵּאמְרוּ לוֹ' (כ"ג מקומות במקרא), הטעם מלעיל ביו"ד משום נסוג אחור (בשונה מהצירוף 'וַיֵּאמְרוּ לֵא' באל"ף, שהטעם מלרע ברי"ש), ואמנם בשני מקומות במקרא (כאן, ובשופטים י"ח י"ט) צירוף זה מוטעם בתלישא קטנה וממילא אי אפשר לדעת היכן מקום ההטעמה, אך מזה שבכל שאר המקומות במקרא ללא יוצא מן הכלל צירוף זה מוטעם מלעיל, אפשר ללמוד לשני המקומות במקרא שאין בהם הכרע ממיקום הטעם, שגם בהם ההטעמה מלעיל.

ותיירה מזאת, שאע"פ שברוב כתבי היד אין מופיע סימון כפול של תלישות, בכמה מקומות בודדים במקרא העלולים להטעות, ישנם כתבי יד המסמנים שתי תלישות, ואכן בכתב יד לנינגרד מסומן כאן 'וַיֵּאמְרוּ' בשתי תלישות, כדי לסמן שהטעם מלעיל (וכן בפסוק המקביל בשופטים י"ח י"ט מסומן שתי תלישות בכתר ארס צובה ובכתב יד לנינגרד ובכתבי יד נוספים), וכן בכתב יד ויימר 652, שהוא מכתבי היד המסמנים תמיד שתי תלישות, מוטעם כאן 'וַיֵּאמְרוּ' בשתי תלישות.

וכן נמסר להדיא במסורה (בכ"י ששון 507, בראשית י"ט ב') שהכלל ב'וַיֵּאמְרוּ לוֹ' וב'וַיֵּאמְרוּ לֵא' הוא, שכשבאה תיבה שפירושה אליו (כגון: וַיֵּאמְרוּ לוֹ, וַיֵּאמְרוּ לֵי, וַיֵּאמְרוּ לָהּ, וַתֵּאמְרוּ לֵי), הטעם מלעיל, וכשבאה תיבת 'לֵא' באל"ף, הטעם מלרע, ומסיימת שם המסורה 'תן דעתך על זה לעולם', ומוכח שכלל זה נוהג בכל המקרא ללא יוצא מן הכלל.

וכן בקטע גניזה (קמברידג' T-S Ar.5.8. הובא בספר כתר ארס צובה ניקודו וטעמיו עמ' 57) נמסר שכל 'וַיֵּאמְרוּ לוֹ' ו'וַתֵּאמְרוּ לוֹ' מוטעם בתחילת המילה, וכל 'וַיֵּאמְרוּ לֵא' באל"ף מוטעם בסוף המילה.

וכן כתב יב"י הנקדן (עין הקורא בראשית י"ט ה') שכל 'וַיֵּאמְרוּ לוֹ' ו'וַיֵּאמְרוּ לֵי' הטעם נסוג אחור ומוטעם מלעיל.

ורו"ה (מאור עינים בראשית י"ט ב') כתב שהמתג המופיע בספרים תחת היו"ד ('וַיֵּאמְרוּ לוֹ') מוכיח שהטעם מלרע ולא מלעיל, שהרי לא

ותלישא גדולה ותלישא קטנה^{עא}, ולמנהג הספרדים כעין פזר רגיל^{עב}.

ז' ד': וְאֵלֹוּ - הטעם מלרע בלמ"ד.

תְּלָהוּ - יש להזהר שלא להבליע את הה"א ולקרוא 'תְּלָו'.

ז' ז': עָמַד - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אָמַד' באל"ף^{מה}. וכן הוא להלן (ט) (ב').

ח' ז': וְלִמְרָדְכִי - הוי"ו במתג, והלמ"ד בשווא נח^{מו}.

ז' ח': עָמִי - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אָמִי' באל"ף^{מה}.

ח' ח': בְּעֵינֵיכֶם - הנו"ן בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא 'בְּעֵינֵיכֶם' בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

קָפוּ - הטעם מלרע בפ"א.

ח' י"א: לְהַשְׁמִיד וְלְהַגֵּ - יש מחלוקת אם כתוב 'ולהרג' בוי"ו החיבור^{עג}, או 'להרג' בלא וי"ו^{עד}. ובהרבה מקומות נוהגים לכפול את הפסוק^{עה} ולקרוא פעם אחת 'ולהרג' בוי"ו^{עז} ופעם אחת 'להרג' בלא וי"ו^{עז}.

ז' ט': אֲשֶׁר־עָשָׂה הָמָן - תיבות 'אֲשֶׁר עָשָׂה' מוטעמות בירח בן יומו, שניגונו כעין מונח^ס. ותיבת 'הָמָן' מוטעמת בקרני פרה^ט, שניגונו למנהג האשכנזים כפזר

קטנה ותלישא גדולה, או תלישא קטנה פזר ותלישא גדולה.

עב הרשב"ץ (מגן אבות נ"ה ע"ב) כתב שנגינת קרני פרה דומה לפזר ובתשלום מקנה אברם (מאיטליה) כתב שנגינתו קרובה לפזר וכמעט כמוה רק עם חוזק גדול מהפזר והתחלפות מה ורעד כאילו הקול יראה שתים עם סיבוב בסופם. ובספר טעם ודעת (לר' אליהו גאנס, נדפס בשנת תרפ"ו) כתב שכפי קבלתם ניגונו כפזר רגיל.

ויש לציין, שפזר רגיל מכונה במסורה 'פזר', וקרני פרה מכונה 'פזר גדול'. אך אצל הספרדים כל פזר נקרא 'פזר גדול'. וזה כנראה משום שאצלם לא היה כ"כ הבדל בנגינה בין פזר לקרני פרה, לכן גם לפזר רגיל קראו פזר גדול כמו שקוראים לקרני פרה.

עג מנהג הספרדים והתימנים לכתוב במגילה 'ולהרג' בוי"ו החיבור, וכן הכריע מנחת שי.

עד מנהג רוב האשכנזים לכתוב במגילה 'להרג' ללא וי"ו החיבור, וכן דעת הגר"א (מעשה רב אות רמ"ד).

עה יש נוהגים לכפול את כל הפסוק (כך המשמעות בשו"ת שבט סופר, ובמסורת הקריאה, ובלוח לא"י להגרי"מ^ט), ויש נוהגים לכפול כמה תיבות (וכתב באגרות משה (אורח חיים חלק ה' סימן כ' אות ל"ב) שכן ראוי לנהוג), ויש נוהגים לכפול את המילה המסופקת בלבד (ארחות רבינו חלק ג' עמ' מ"ב).

עז ויש קוראים הרוצים להדגיש את השינוי בין שתי הקריאות, וכשקוראים 'וְלְהַגֵּ' בוי"ו החיבור מאריכים בקריאת הוי"ו עד שנשמע שקורא 'וְלְהַגֵּ' בסגול, ואין נכון לקרוא כן, אלא יש לקצר ולקוראה כשווא, שאינו הברה בפני עצמה אלא נסמך להברה הבאה.

עז כן נהגו ר' חיים מואלוז'ין (ספר הצדיק ר"י מסלנט), החתם סופר (קסת הסופר על הפסוק, חוט המשולש, שו"ת שבט סופר חלק אורח חיים סימן כ"ז), והאמרי אש (קסת הסופר שם). והובא המנהג במסורת הקריאה, ובלוח לא"י להגרי"מ^ט, ובהערות ברכר לתנ"ך יהואש.

זב וברויאר כתב (כתר ארס צובה והנוסח עמ' 24, ובמאמרו 'מקראות שיש להם הכרע', מגדים י', תש"ז), שהקריאה הנכונה היא 'וְלְהַגֵּ' (ח' י"א) ו'לְפָנֵיהֶם' (ט' ב'), ואין מקור לנוסח 'וְלְהַגֵּ' ו'לְפָנֵיהֶם' אלא במהדורתו המשובשת של דפוס מק"ג, וממילא אין צורך לחזור על שני האופנים (אך באמת הפרז שם מעט על המידה, שאע"פ שאכן מכל כתבי היד המדויקים מוכח שהנוסח הנכון הוא 'וְלְהַגֵּ', ו'לְפָנֵיהֶם', הנוסח השני אין מקורו בדפוס מק"ג בלבד, אלא מקורו ברבים מספרי אשכנז שכתבו כן, ודפוס מק"ג רק נמשך אחר

יבוא מתג במקום הטעם. עכ"ד. אך באמת אע"פ שמתג זה מופיע בכמה דפוסים, ברוב כתבי היד אין מסומן מתג זה, אלא מסומן תלישא בלבד בסוף התיבה (ורק בכתבי היד א"א א"ג מופיע מתג תחת הוי"ד; וכנראה משום שהבינו הסופרים בפשיטות שהטעם מלרע, הוסיפו מתג זה), ואם כן, אין מזה הוכחה שהטעם מלרע, ואדרבה, מזה שבכל כתבי היד המדויקים לא מסומן מתג, מוכח שההטעמה מלעיל, שאם הטעם מלרע, היה ראוי לבוא מתג תחת הוי"ד.

ובתנ"ך קורן בדפוסים הישנים הדפיסו וְיִאֲמָרוּ מלרע, בתלישא אחת ובמתג תחת הוי"ד, אך בדפוסים החדשים יותר תיקנו והדפיסו וְיִאֲמָרוּ מלעיל בשתי תלישות.

סח ואע"פ ששווא הבא אחר טעם הוא שווא נח, אפילו כשלפניו תנועה גדולה. כאשר הטעם נסוג אחר ממקומו, ובא אחריו שווא, השווא נשאר נע כדינו הרגיל אחר תנועה גדולה, משום שטעם שנסוג אחר אין כוחו כטעם לגבי זה, כיון שאינו במקום ההטעמה המקורי (מנחת שי בראשית י"ט ט', בשם ערוגת הבושם פ"ג ד"ה אמנם).

סט כן כתב בתשלום מקנה אברם בטעם ירח בן יומו.

ע טעמים נדירים בתנ"ך, ט"ז פעמים בכל התנ"ך, ושתי פעמים בלבד בקריאות הנקראות בצירור (כאן, ובמדבר ל"ה ה'), ובכל המקומות, מגיעים הירח בן יומו והקרני פרה יחד בזה אחר זה, שהמשרת הסמוך לקרני פרה הוא ירח בן יומו.

עא ר' אליהו בחור (טוב טעם ריש פרק ד') כתב שניגון הטעם קרני פרה הוא כפזר ושתי תלישות. וכן כתב ג"כ בספר שיח יצחק (לאחיו ורבו של הט"ז, שער ז' פרק א' סעיף י"א).

וכתב ר' איצק פרעמסלא (קונטרס דברי אמת במדבר ל"ה ה') וז"ל: כתב השיח יצחק, נגינת קרני פרה כפזר ושתי תלישות, ונראה לי שהיינו תלישא גדולה ותלישא קטנה, עכ"ל. ובמנורת שלמה ובמנחת כליל ובהיכל הברכה ובמסורת הקריאה אכן כתבו, כנראה ע"פ דבריו, שניגונו כפזר תלישא גדולה ותלישא קטנה.

אך נראה שאין כוונתם שמנגנים קודם פזר ואח"כ תלישא גדולה ואח"כ תלישא קטנה, שהלא קרני פרה הוא טעם מפסיק, ותלישא קטנה הוא טעם מחבר, ואם ניגון הקרני פרה נגמר בניגון התלישא קטנה, א"כ אינו יכול לשמש כטעם מפסיק.

ונראה שכוונתם רק לומר שאין ניגונו כשתי תלישות גדולות או כשתי תלישות קטנות, אלא אחת גדולה ואחת קטנה, אך לא דיברו על סדר נגינתם. וא"כ צ"ל שסדר נגינתם הוא פזר תלישא

ח' י"ג: לְכָל־הַעַמִּים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'לְכָל־הַעַמִּים'.

ח' י"ז: עֲלֵיהֶם - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אֲלֵיהֶם' באל"ף^מ. וכן הוא להלן (ט' ג', כ"א, כ"ז ל"א).

ט' ב': לֹא־עָמַד לְפָנֵיהֶם - יש מחלוקת אם כתוב 'לפניהם' בלמ"ד^ע, או 'בפניהם' בבית^ע. ובהרבה מקומות נוהגים לכפול את הפסוק^ע ולקוראו פעם אחת 'לפניהם' בלמ"ד ופעם אחת 'בפניהם' בבית^ע.

ט' ג': מְנַשְׂאִים - השי"ן בדגש, והשווא נע. ואין להבליע את האל"ף ולקורא 'מְנַשִּׁים'.

ט' ד': וְשָׁמְעוּ הוֹלֵךְ בְּכָל־הַמְּדִינֹת - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וְשָׁמְעוּ הוֹלֵךְ בְּכָל־הַמְּדִינֹת'.

ט' ו': הִרְגוּ - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא 'אֲרָגוּ' באל"ף. וכן הוא להלן.

ט' ז': וְאֵת | פְּרִשְׁנֶדְתָּ וְאֵת | דְּלָפוֹן וְאֵת | אֶסְפָּתָא - פסיק בין כל 'וְאֵת' לשם שאחריו, ויש להפסיק בו בשהייה מועטת. וכן הוא בשאר שמות בני המן.

ט' י"ד: וַתִּנָּתֶן - הטעם מלרע בתי"ו, והתי"ו בצירי.

ט' י"ז: יוֹם מְשֻׁתָּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים 'יוֹם מְשֻׁתָּה'. וכן הוא להלן (ט' י"ח).

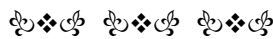
ט' י"ח: נִקְהְלוּ בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר - תיבת 'נִקְהְלוּ' מוטעמת בפשטא, ולא בקדמא^ב.

ט' י"ט: וּמְשֻׁלֹחַן - השי"ן רפה, והשווא נח. והקורא 'וּמְשֻׁלֹחַן' בשי"ן דגושה ושווא נע משנה משמעות^א.

ט' כ"ב: נִהְפָּךְ - יש לבטא את הה"א בשווא נח^ב. ולא להבליעה ולקורא 'נִפָּךְ', או לקורא 'נִהְפָּךְ' בסגול הה"א.

ט' כ"ד: וְלֹא־בָדָם - הוי"ו במתג, והלמ"ד בשווא נח^מ.

ט' כ"ה: וּבָבָאָה - יש אומרים שהבי"ת הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח^ב.

ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לניגוד שמנוקד: 'בְּהִשְׁמָה' (ויקרא כ"ו מ"ג), 'פְּדֵה־אֶל' (במדבר ל"ד כ"ח), 'יְהַדְּפֶנּוּ' (שם ל"ה כ'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד 'פְּדֵה־אֶל'. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד 'בְּהִשְׁמָה' עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

^א בכללי המדקדים האחרונים על שווא נע מבואר, שכאשר תבואנה שתי אותיות זהות רצופות, והראשונה מנוקדת בשווא, שווא זה הוא שווא נע, ונקרא 'כלל הדומות' (כלל זה מובא לראשונה בדברי הבחור (פרקי שירה, השיר השמיני), וכמותו נקטו ר' שבתי סופר (בהקדמה כללית לסידור), שיח יצחק (שער א' פרק ב' חלק ד'), רמח"ל (ספר הדקדוק לרמח"ל עמ' 60), הגר"א (דקדוק ופירוש על התורה ד"ה היתה. משנת הגר"א שער השווא), ועוד מדקדקים (רד"ה, לחם הביכורים, לויית חן, מסלול).

אך בדברי בעלי המסורה הקדמונים והמדקדים הראשונים (בן אשר (דקדוקי הטעמים סעיף 33), רד"ק (מכלול ע"א ע"ב), ועוד) מבואר, ששווא הדומות בדרך כלל הוא שווא נח, ורק כאשר בא לפני השווא מתג או תנועה גדולה, אזי שווא הדומות נע.

ויש גם מעט אחרונים שהכריעו בעקבות דברי בעלי המסורה הקדמונים, שיש להגות שווא הדומות כשווא נח (רו"ה (מאור עינים ויקרא ט' כ"ב), מהרי"ן (חלק הדקדוק בראשית י"ד ו').

ולענין מעשה קשה מאד להכריע בדבר, ובפרט שיש חשש גדול לבליעת אות ע"י קריאה בשווא נח (ואכן בשיח יצחק כתב שהטעם לנעות שווא הדומות הוא משום שאם היו נקראות בשווא נח היתה אחת נבלעת בחברתה, ואנו צריכים לבאר כל אות כפי האפשר).

וראה עוד במאמרו של ניסן ברגרין (לשוננו ט"ז, עמ' 169-179) שהביא שהיו בזה מסורות קדומות גם בזמן הראשונים, אלא שהדרך המקובלת יותר היתה להגותו בשווא נח, ובזמן האחרונים התפשט המנהג להגותו בשווא נע. וצ"ע למעשה.

ספרים אלו).

^ע מנהג הספרדים והתימנים לכתוב במגילה 'לפניהם' בלמ"ד, וכן הכריע מנחת שי.

^ע מנהג רוב האשכנזים לכתוב במגילה 'בפניהם' בבית^ת.

^פ הצירוף קדמא מהפך פשטא מצוי מאד במקרא, ולעומת זאת הצירוף פשטא מהפך פשטא הוא די נדיר, ומחמת הרגילות, ודמיון צורות הקדמא והפשטא, יש נטיה להטעים בקדמא ולא בפשטא (ומוכח שבאמת הוא פשטא מזה שהטעם מעל הוי"ו (נקהלו) ולא מעל הלמ"ד (נקהלו), וכן מזה שהבי"ת שבתבת 'בְּשִׁלְשָׁה' דגושה).

^{פא} 'מְשֻׁלֹחַן' הוא שם דבר (כמו שכתבו רש"י ואבן עזרא), ואם קורא 'מְשֻׁלֹחַן' בשי"ן דגושה, א"כ יוצא שהמ"ם היא מ"ם השימוש, שהרי אחר מ"ם השימוש יבוא דגש, וכאילו קרא 'מן שלוח מנות'.

^{פב} וה"א זו נהגית כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות 'עֲמָה' 'אתה', וכדומה.

וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב ש'מפיק' הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת 'מפיק' פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ולא כמו בתיבה 'פְּדֵה־צוֹר' (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל. והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת 'הָיָה'), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גנובה ובמפיק יחד, כגון: 'גְּבָהּ', 'יָגִיה', ואילו היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וכיון שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון השווא באות ה"א שבסוף תיבה לנקודה בתוך האות.

חילופי נוסחאות

א' ג': פָּרְס / (פָּרְס)

הרי"ש בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ה ס"ו, א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס²⁷, גינצבורג²⁸, קסטו, קורן, ברויאר.

הרי"ש בקמץ – בכתבי היד: ס"ד ס"ח, א"א א"ב א"ג. ~ ובדפוס: רוו"ה.

א' ד': וְאֶת־יָקָר / (וְאֶת־יָקָר)

הקו"ף בקמץ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג²⁷, קסטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב ר' יונה אבן ג'אנח²⁹.

~ וכן כתב אבן עזרא²⁸. ~ וכן כתב ר' יהודה בן בלעם²⁷. ~ וכן כתב ר' משה הנקדן²⁸. ~ ורד"ק כתב שכן הוא בספרים מדויקים³⁰.

הקו"ף בפתח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ד. ~ וכן כתב ר' יהודה חיוג³¹. ~ וכן כתב אבן עזרא²⁸. ~ ורד"ק כתב שכן הוא במקצת ספרים מדויקים³².

א' י"ד: שְׁתָּר / (שְׁתָּר)

התי"ו בקמץ – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ח, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג²⁸, קסטו, קורן, ברויאר.

התי"ו בפתח – בכתבי היד: ס"ב ס"ה, א"א א"ד. ~ ובדפוס: רוו"ה. ~ וכן כתב ר' משה הנקדן²⁸.

א' י"ז: בְּעֵלְיָהוּ / (בְּעֵלְיָהוּ)

העי"ן בשווא נח – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, גינצבורג²⁸, קסטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב מנחת שי.

העי"ן בחטף פתח – בכתבי היד: א"א א"ד. ~ ובדפוס: לטריס.

א' כ': פְּתָגָם / (פְּתָגָם)

הגימ"ל בקמץ – בכתבי היד: טא"ס ט"ב, ס"א ס"ז, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטו, קורן, ברויאר. ~ וכן כתב ר' יהודה בן בלעם²⁷. ~ וכן כתב ר' משה הנקדן²⁸. ~ וכן כתב רד"ק³³.

הגימ"ל בפתח – בכתבי היד: ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח, א"א. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכתב מנחת שי שכן הוא במקצת כתבי יד מדויקים.

לְבַעֲלֵיָהוּ / (לְבַעֲלֵיָהוּ)

העי"ן בשווא נח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, גינצבורג²⁸, קסטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב מנחת שי.

העי"ן בחטף פתח – בכתבי היד: א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוס: לטריס.

ב' ג': הֶגָּא / (הֶגָּא)

הגימ"ל בסגול – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז, א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, קסטו, ברויאר.

הגימ"ל בצירי – בכתבי היד: ס"ד ס"ה, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא³⁴.

²⁷ כתב אבן עזרא (אסתר ו' ג', ספר צחות שער השמות) שמנוקד כאן וְאֶת יָקָר' בפתח. אך ראה לעיל (הערה פ"ז).

²⁸ ובגליון ציין שכך מנוקד ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד 'שְׁתָּר' בפתח.

²⁹ דרכי הניקוד והנגינות (ד"ה כל ארבע).

³⁰ נראה שיש סימני מחיקה של חטף פתח שתוקן לשווא נח.

³¹ ובגליון ציין שכך מנוקד ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד 'בְּעֵלְיָהוּ' בחטף פתח.

³² כתב רד"ק במכלול (קפ"ד ע"א) ובשרשים (ערך פתגם), שתיבת 'פְּתָגָם' מנוקדת בקמץ אף כשהיא נסמכת לתיבה שאחריה.

³³ ובגליון כתב שבספרים אחרים מנוקד 'לְבַעֲלֵיָהוּ' בחטף פתח.

³⁴ והגאון ר' יוסף חיים זוננפלד נשאל (שלמת חיים סימן שע"ז) אם יש לקרוא 'הֶגָּא' בסגול או 'הֶגָּא' בצירי, והשיב שנכון לומר בעל פה את הנוסח האחר אם אפשר, ופשיטא דבדיעבד אינו מעב. עכ"ד. ונראה שכוונתו שהשומע את קריאת המגילה יאמר בע"פ את הנוסח האחר, אך הקורא יקרא באופן אחד בלבד, שאם לא כן מה כוונתו שיקרא בע"פ, הלא הספר לפניו. אך תמוה למה יגרע הקורא מהשומע. ואולי משום שזה רק לרווחא דמילתא, שהרי אין מדקדקין בטעויותיה (שו"ע סימן תר"צ סעיף י"ד), ע"כ לא ראוי לקרוא בציבור בשני האופנים, אך יחיד השומע יכול להדר בזה.

²⁷ ובגליון ציין שיש נוסח אחר המנוקד 'פָּרְס' בקמץ.

²⁸ ובגליון ציין שבספרים אחרים מנוקד 'יָקָר' בפתח.

²⁹ כתב ר' יונה אבן ג'אנח בשרשיו (שרש יקר) שהוא קמוץ בלי ספק.

³⁰ כתב אבן עזרא (קהלת י' א') שתיבת 'יָקָר' לעולם מנוקדת בקמץ הקו"ף, בין בסמוך ובין במוכרת. אך ראה לקמן (הערה צ"ב).

³¹ בספר טעמי המקרא המיוחס לבן בלעם (שער על הפתח והקמץ, שער ח') מנה י"ג יוצאים מן הכלל שקמוצים אע"פ שסמוכים, וזה אחד מהם.

³² בספר דרכי הניקוד והנגינות (ד"ה וכלל הדבקות) מנה י"ג יוצאים מן הכלל שקמוצים אע"פ שסמוכים, וזה אחד מהם.

³³ במכלול (קמ"ה ע"ב) כתב רד"ק שתיבת 'יָקָר' בסמוך מנוקדת בפתח, ובמוכרת מנוקדת בקמץ, וכגון 'ואת יָקָר תפארת' בפתח, ונמצא בספרים מדויקים 'ואת יָקָר תפארת' קמוץ, וכן הביאו בעלי המסורת עם הקמצים סמוכים. עכ"ד.

ובשרשים (שרש יקר) כתב רד"ק שבמקצת הספרים המדויקים מנוקד 'יָקָר' בקמץ, ובמקצתם מנוקד 'יָקָר' בפתח, ואפשר שהוא סמוך אע"פ שהוא קמוץ, או שהוא מוכרת והוא כמו ואת יקר ותפארת וגדולתו.

³⁴ שלשה ספרי דקדוק (עמ' 29). (ור' יונה אבן ג'אנח השיג עליו בשרשיו שרש יקר, וכתב שהוא קמוץ בלי ספק, ור' יהודה לא עיין במה שכתוב בספר).

ב' ט': לְתַת לָהּ / (לְתַת לָהּ) / (לְתַת לָהּ)

הטעם מלרע והתי"ו בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז ~ ובדפוסים: מק"ג, קסוטו, ברויאר.

הטעם מלעיל והתי"ו בסגול – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

הטעם מלעיל והתי"ו בצירי – בכתבי היד: ס"ה, א"א.

ב' י"ב: פְּתַת / (פְּתַת)

הדל"ת בקמץ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב רד"ק^ק.

הדל"ת בפתח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ד. ~ ובדפוסים: לטריס, גינצבורג.

ב' ט"ו: פִּתְאֲבִיתִּיל נָד / (פִּתְאֲבִיתִּיל | נָד)

ללא פסיק – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם שלישי מהספרים.

בפסיק – בדפוסים מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם שני שלישי הספרים.

ג' י"ב: וְנַחְתָּם / (וְנַחְתָּם)

התי"ו בקמץ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב רד"ק^ק.

התי"ו בפתח – בכתבי היד: ס"ד, א"א א"ג א"ד. ~ ובדפוס: לטריס.

ג' ט"ו: וְהַעִיר שׁוֹשָׁן / (שׁוֹשָׁן)

השי"ן בקמץ – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג^{קב}, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן מוכח מהמסורה^{קב}.

השי"ן בפתח – בכתב היד: ס"ה. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס.

ד' ז': לְשָׁקוֹל / (לְשָׁקוֹל)

בתלישא גדולה – בכתבי היד: ט"א ס"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר.

בזקף קטן – בדפוס: מק"ג.

ד' י': וְתֹאמַר אֶסְתָּר לְהַתְּדָד / (וְתֹאמַר אֶסְתָּר לְהַתְּדָד)

במהפך פשטא זקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.

במרכא טפחא אתנחתא – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"ז ס"ח, א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג^{קב}, קורן. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.

ד' י"א: וְעַם-מְדִינֹת / (וְעַם מְדִינֹת)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.

בתלישא קטנה – בכתבי היד: ס"ח, א"א. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.^{קב}.

אָשֶׁר יָבֹא אֶל-הַמֶּלֶךְ / (אָשֶׁר-יָבֹא)

במונח מקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, קסוטו, ברויאר.

ט"ז ט"ז, יהושע ד' ח', שם כ"ב ט', שם ל"א, שופטים ז' כ"ה, שמ"א כ' ב', מל"א ט"ז ז', ירמיה ל"ח ז', שם י"ב, שם ל"ט ט"ז, יחזקאל ל"ב כ"ה, שם מ"ו ט', אסתר ד' י"א, דניאל ה' כ"ג.

ורו"ה כתב (שערי זמרה שער ח' פתח י"ב) שלא יבוא פזר ואחריו גרש ללא תלישא ביניהם, אא"כ יש ביניהם מקום הראוי למתג. וצ"ע בכלל זה.

תופעה זו של הוספת תלישא קטנה בין הפזר לקדמא, במקומות בהם בא קדמא מיד אחר הפזר, מצויה מאד בספרים השונים, ובכמה מהמקומות הנ"ל בהם מוטעם קדמא מיד אחר הפזר, יש ספרים המוסיפים תלישא (ושד"ל כבר עמד על חילוף הספרים בזה, במכתבו שהובא בספר תורת אמת, עמ' 61).

מעיון בדפוסים מק"ג לטריס וקורן, במקומות המנויים ברשימה הנ"ל, דפוס לטריס מוסיף תלישא בעשרה מקומות (בראשית ל"ב ל"ג, שמות ל"ד ד', במדבר י"ח י"ז, דברים ט"ז ט"ז, יהושע כ"ב ל"א, שופטים ז' כ"ה, מל"א ט"ז ז', יחזקאל ל"ב כ"ה, שם מ"ו ט', אסתר ד' י"א), דפוס מק"ג מוסיף תלישא בשלושה מקומות (דברים ט"ז ט"ז, יחזקאל מ"ו ט', אסתר ד' י"א), ודפוס קורן מוסיף תלישא בשלושה מקומות (מל"א ט"ז ז', יחזקאל מ"ו ט', אסתר ד' י"א). וכנראה היו סופרים שהוסיפו תלישא מחמת ההרגל, ובפרט שחשים מעט מחסור בנגינה כשמטעימים קדמא מיד אחר הפזר.

^ק שכתב רד"ק (מכלול קפ"ג ע"א) שכל תיבות 'דת' 'כדת' 'הדת' 'בדת' מנוקדות בקמץ.

^{קא} רד"ק (מכלול נ"ד ע"ב) הביא רשימת תיבות שהפתח שבהן השתנה לקמץ אף שלא בהפסק ענין, וביניהן הביא את הפסוק וְנַחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ.

^{קב} ובגליון ציין שבספרים אחרים מנוקד 'שושן' בפתח.

^{קג} שנמסר במסורה (כתר ארס צובה תהלים ס' א', ומלכים ז' י"ט. ומסורה זו הובאה גם ברד"ק (שרשים ערך ששון), ובמנחת שי (מלכים א' ז' י"ט, שם כ"ב, תהלים ס' א')) שכל 'שושן הבריה' בפתח, וכל 'שושן' לבדו בקמץ פרט לשני מקומות ש'שושן' לבדו מנוקד בפתח (והם: מלכים א' ז' י"ט, בתהלים ס' א').

^{קד} ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם 'וְתֹאמַר אֶסְתָּר לְהַתְּדָד' בזקף.

^{קה} דרך המקרא שיבוא תלישא בין הפזר לקדמא שאחריו, וכך הוא במאות מקומות במקרא (כגון: הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם, עֶשֶׂה הַמֶּלֶךְ לְכִלְיָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבְּיָרָה, יָד מְרֻדְכֵי אֲשֶׁר לָקַח-לוֹ לְבַת). אך בעשרים מקומות במקרא בא קדמא מיד אחר הפזר ללא תלישא ביניהם, כגון: עַל-פִּנְיָ לְאֵי-אֲכָלוּ בְּגִי-שְׂרָאֵל, וַיִּשְׁמְעוּ בְּיַפְקַד יְיָ (והם: בראשית ל"ב ל"ג, שמות ד' ל"א, שם י"ב כ"ז, שם ל"ד ד', ויקרא י"ג נ"ח, במדבר י"ח י"ז, דברים

במקף מונח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג^{קט}, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ה' י"ד: וּבְאֵימֵי הַמְּלֶכֶד / (וּבְאֵי עַם־הַמְּלֶכֶד)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז, א"א. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

בדרגא תביר – בכתבי היד: ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן.

ו' א': וַיֵּאמֶר / (וַיֵּאמְרוּ)

ברביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ה ס"ו, א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

בתלישא גדולה – בכתבי היד: ס"ד ס"ז ס"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה^{קט}, לטריס, גינצבורג^{קט}, קורן^{קט}.

ו' י"ג: וַיֵּאמְרוּ לוֹ / (וַיֵּאמְרוּ לוֹ)

הלמ"ד רפה – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, גינצבורג^{קט}, קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב רד"ק^{קט}.

הלמ"ד דגושה – בכתבי היד: א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, קורן. ~ וכן הוא במסורה^{קט}.

ז' ג': תַּנְתְּנֵי לִי / (תַּנְתְּנֵי לִי)

במקף – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא.

בקדמא – בכתבי היד: ס"ד ס"ה, א"א א"ד^{קט}. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס^{קט}.

ז' ד': בְּנֶזֶק / (בְּנֶזֶק)

הנו"ן בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, קסוטו, ברויאר.

הנו"ן בסגול – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג^{קט}, קורן. ~ וכן כתב רד"ק^{קט}.

ז' ו': נִבְעַת / (נִבְעַת)

העי"ן בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג^{קט}, קסוטו, ברויאר. ~ וכן מוכח מהמסורה^{קט}.

העי"ן בקמץ – בכתב יד: א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה^{קט}, קורן^{קט}.

בכתר ארס צובה, ומוכח שמסורה זו אינה מוסכמת.

קט"ב כה"י ס"ה א"ד מוטעם 'תַּנְתְּנֵי לִי' בקדמא, והתי"ו מנוקדת בצירי.

קט"ד כה"י ס"ג מוטעם 'תַּנְתְּנֵי לִי' במתג קדמא ומקף יחד, וכנראה הוטעם כן כדי לרמז על מחלוקת הספרים.

קט"ו ובגליון ציין שבספרים אחרים מנוקד 'בְּנֶזֶק' הנו"ן בצירי.

קט"ז בשרשים (שרש נזק), ובעט סופר ("ט ע"א).

קט"ח ובגליון ציין שכך מנוקד ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד 'נִבְעַת' העי"ן בקמץ.

קט"ט בדברי הימים (א' כ"א ל') כתובה תיבת 'נִבְעַת' בפתח, ובכתר ארס צובה נמסר שם 'ב' והמנ', כלומר שתיבה זו כתובה שתי פעמים בתנ"ך, והפעם השניה היא בפסוק 'והמנ נבעת', ומוכח ממסורה זו שהשוותה בין המקומות שגם כאן מנוקד 'נִבְעַת' בפתח.

קט"י כתב רוו"ה, שמצא שני כתבי יד שבהם העי"ן בתיבת 'נִבְעַת' שבדברי הימים (א' כ"א ל') מנוקדת בקמץ, ונמסר שם במסורה 'ב' קמץ זקף', וכוונת המסורה שבשני מקומות במקרא תיבת 'נִבְעַת' מנוקדת בקמץ משום הזקף, וממילא מוכח ממסורה זו שגם כאן (שהוא המקום השני במקרא בה מופיעה תיבת 'נִבְעַת') הניקוד הנכון הוא 'נִבְעַת' בקמץ, ואכן מצא כתב יד ישן שמנקד גם כאן 'נִבְעַת' בקמץ. עכ"ד.

אך באמת בספרינו מנוקד בדברי הימים 'נִבְעַת' בפתח, וכן מנוקד גם כאן בכל הספרים המדויקים, ונוסח זה אף מסתבר יותר (כמבואר בהערה הבאה).

קט"כ הטעמים המפסיקים ביותר בפסוק, שהם סוף פסוק ואתנחתא, גורמים לשינוי ניקוד האות המוטעמת משום ההפסק, וכגון במקום 'שְׁמִים', באתנחתא וסוף פסוק מנוקד 'שְׁמִים'. 'אָרֶץ'-אָרֶץ'. 'מִצְרַיִם'-מִצְרַיִם'. 'לִילָה'-לִילָה'. ויש מקומות רבים בהם הפתח

קט"ב ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם 'אֲשֶׁר-יְבֹא', ובספרים אחרים מוטעם 'אֲשֶׁר יְבֹא'.

קט"ג רוו"ה הביא כמה כתבי יד ודפוסים המטעימים 'וַיֵּאמֶר' ברביע, ואף כתב שכן נראה. אך למרות זאת משום מה הדפוס 'וַיֵּאמֶר' בתלישא ולא ברביע. וצ"ע.

קט"ד ובגליון ציין שכך מוטעם ברוב ספרים, ובספרים אחרים מוטעם 'וַיֵּאמֶר' ברביע.

קט"ה וכתב ברכר בהערותיו לתנ"ך יהואש, שהטעמת 'וַיֵּאמֶר' ברביע גם מסתברת יותר מהטעמת 'וַיֵּאמֶר' בתלישא, משום שאם מוטעם כאן 'וַיֵּאמֶר' בתלישא, הפיסוק הוא: וַיֵּאמֶר לְהִבִּיא אֶת סֵפֶר הַזְכָּרֹנוֹת, דְּבַרֵי הַיָּמִים. ופיסוק זה אינו מסתבר. אך אם מוטעם כאן 'וַיֵּאמֶר' ברביע הפיסוק הוא: וַיֵּאמֶר, לְהִבִּיא אֶת סֵפֶר הַזְכָּרֹנוֹת דְּבַרֵי הַיָּמִים. ופיסוק זה הגיוני ומסתבר.

קט"ו ובגליון ציין שכך מנוקד ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד 'לו' בדגש.

קט"ז כן כתב רד"ק במכלול (ע"ט ע"א).

קט"ח בדפוס מק"ג (בראשית י"ט ב', דניאל ה' י"א) נמסר במסורה על שני 'לֹא' דגושים (והם: וַיֵּאמְרוּ לֹא כִּי בְּרָחֹב גִּלְיָן, בראשית י"ט ב'. וַיֵּאמְרוּ לֹא כִּי אִם־מְלֶכֶד, ש"מ"א ח' י"ט), ושני 'לו' דגושים, ואחד מהם בפסוקנו (והם: וַיֵּאמְרוּ לוֹ הַחֲרֹשׁ, שופטים י"ח י"ט. וַיֵּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו, אסתר ו' י"ג).

כמו"כ הובאה מסורה זו ע"י ר' משה הנקדן (דרכי הניקוד והנגינות, מעט לפני שער הנגינות), ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (פרק השני על אותיות יהו"א ובגדכפת", התנאי השני). וכן במנחת שי כאן הביא מסורה זו וכתב שכן הוא בספר אחד מדויק בלמ"ד דגושה.

אך נראה שמסורה זו שנויה במחלוקת, שהרי ברוב הספרים הלמ"ד כאן רפה (ואף בדפוס מק"ג, נגד מסורתו), וכן רד"ק כתב שהלמ"ד כאן רפה, ואף בשופטים הלמ"ד רפה בספרים המדויקים ובכללם

ז' ח': וְהֵמָּן נִפְלָא / (וְהֵמָּן נִפְלָא)

ברביעי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב ר' יהודה בן בלעם קכ"א.
בזקף – בדפוס: קסוטו. קכ"ב.

ח' א': מָה / (מָה)

המ"ם בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ז. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן מוכח מדברי רד"ק קכ"ב.

המ"ם בקמץ – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד קכ"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן נראה מהמסורה קכ"ה.

ח' ו': בְּאֶבְדָן / (בְּאֶבְדָן)

הדל"ת בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר.

הדל"ת בקמץ – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ח, א"ב א"ד. ~ ובדפוס: רוו"ה. ~ וכן הוא בעין הקורא.

בספרים המדויקים מוטעם רביעי אחר פשטא, ויש ספרים המטעימים בזקף.

קכ"ג שכתב רד"ק (מכלול קצ"ג ע"א) שכל תיבת 'מה' לפני תיבת 'הוא' או לפני תיבת 'היא', מנוקדת בפתח. ומוכח שגם בפסוקנו מנוקד 'מה' הוא לָהּ בפתח.

קכ"ד ובכתבי היד ס"ד ס"ח א"א א"ד תיבת 'מה' מוקפת, ומוטעם 'מְהִיָּהוּא לָהּ', ובכ"י ס"ג תיבת 'מה' ותיבת 'הוא' מוקפות, ומוטעם 'מְהִיָּהוּא-לָהּ'.

קכ"ה במסורה (הובאה ע"י ר' משה הנקדן (דרכי הניקוד והנגינות, ד"ה עתה אדבר על המקף), ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם) נמסר שכל תיבת 'מה' הבאה לפני אחת מאותיות אה"ר מנוקדת בקמץ, פרט לארבעה פסוקים יוצאים מן הכלל שבהם תיבת 'מה' מנוקדת בפתח (והם: בְּיַיִן וּבִיָּיִן מָה הוּא, בראשית כ"ג ט"ו. וְרֵאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מָה הוּא, במדבר י"ג י"ח. וְאָמַר מָה הוּא, זכריה ה' ו'. וּמְדַת יָמֵי מָה הוּא, תהילים ל"ט ה'), ופסוק זה אינו מנוי עמהם, ומוכח שכאן מנוקד 'מה' הוא לָהּ בקמץ.

אמנם מוכח שחל שיבוש בדברי מסורה זו, שהרי שני פסוקים במקרא בהם תיבת 'מה' מנוקדת בפתח בכל הספרים, לא נמנו במסורה זו (והם: כִּי לֹא יָדְעוּ מָה הוּא, שמות ט"ז ט"ו. וְאֶהְרֶן מָה הוּא, במדבר ט"ז א').

ולכן נראה שהכלל הנכון הוא שכל תיבת 'מה' הבאה לפני אחת מאותיות אה"ר מנוקדת בקמץ, פרט לתיבת 'מה' שקודם תיבת 'היא' או תיבת 'הוא', שאז היא מנוקדת בפתח (וממילא גם כאן מנוקד 'מה' הוא לָהּ בפתח), וכמו הכלל שכתב רד"ק (הובאו דבריו לעיל הערה קכ"ג). והשיבוש במסורה הגיע ככל הנראה מזה שיש מסורה אחרת (מופיעה בדפוס מק"ג בראשית כ"ג ט"ו) המוסרת על ארבעת המקומות שכתוב במקרא הצירוף 'מה היא' (ואינה עוסקת כלל בניקוד תיבת 'מה'), ומחמת שהכלל כאן אמור על הצירופים 'מה הוא' ו'מה היא', שולבו המסורות בטעות זו בזו, ולכן נמסר במסורה רק על ארבעת הפסוקים בהם תיבת 'מה' מנוקדת בפתח לפני תיבת 'היא', והושמטו מהמסורה שלושת הפסוקים בהם תיבת 'מה' מנוקדת בפתח לפני תיבת 'הוא'.

ונראה שיש להוכיח כן, מזה שהמסורה מפרטת את ארבעת הפסוקים היוצאים מן הכלל, בעוד שהיה עליה לקצר ולמסור רק שכל תיבת 'מה' לפני תיבת 'היא' מנוקדת בפתח, בלא פירוט הפסוקים (ולכל הפחות היה עליה למסור את הכלל שכל תיבת 'מה' לפני תיבת 'היא' מנוקדת בפתח, וגם לפרט את הפסוקים, אך לא לפרט את הפסוקים בלבד ולהתעלם לגמרי מהכלל). ומוכח שנוסח המסורה המקורי היה שכל תיבת 'מה' לפני 'הוא' ו'היא' מנוקדת בפתח, בלא פירוט הפסוקים (וכמו הנוסח שמוסר רד"ק), ורק משום שהמסורה שמפרטת את הפסוקים במקרא שכתוב בהם הצירוף 'מה היא', שולבה במסורה העוסקת בניקוד תיבת 'מה', פורטו הפסוקים במסורה.

משנתה לקמץ גם בטעמים מפסיקים נוספים, כדרך שנוהג באתנחתא, כגון: 'אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ יִהְיֶה-לִּי עֹבֵד' (בראשית מ"ד י'), 'וַעֲשֵׂה לָהֶם מְכַנְסֵי-עֹד' (שמות כ"ח מ"ב), שבהם הזקף גורם לפתח להפוך לקמץ. וכגון: 'וְהַשִּׁיב אֶת-הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל' (ויקרא ה' כ"ג), שבו הרביעי גורם לפתח להפוך לקמץ, ועוד פסוקים רבים על דרך זו. ובניקוד הפשוט של תיבת 'נִבְעַת' העי"ן מנוקדת בפתח, והמנקדים כאן 'נִבְעַת' בקמץ ניקדו כן מחמת הזקף שגורם לפעמים לשנות את הפתח לקמץ.

ולכאורה הנכון יותר הוא 'נִבְעַת' בפתח, שהרי פתח שהופך לקמץ שלא באתנחתא וסוף פסוק, מצוי בדרך כלל רק בין שני משפטים עצמאיים, או בין שתי צלעות מקבילות של משפט, וכגון: 'מִמֶּנָּה שְׁמִימִים מְטֹל וּמִתְהוֹם רִבְצַת תְּחַת' (דברים ל"ג י"ג), 'שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא-טֹל קוֹצוֹתַי רְסִיסי לְיָלֵה' (שה"ש ה' ב'), 'אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ יִהְיֶה לִּי עֹבֵד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִים' (בראשית מ"ד י'), אשר בהם הזקף משמש כמפסיק חשוב ומשמעותי, ולכן הם מנוקדים בקמץ אע"פ שמוטעמים בזקף. אך לעומת זאת כאן שכתוב 'וְהֵמָּן נִבְעַת מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמְּלָכָה', שני חלקי המשפט קשורים זה לזה, ולא מסתבר שהעי"ן תנוקד בקמץ, ולא מצוי בתנ"ך שזקף יגרום לפתח להפוך לקמץ כאשר חלקי המשפט כל כך קשורים זה לזה (וכיוצא בזה מצאנו עוד מספר מקומות במקרא בהם יש ספרים המנקדים קמץ בזקף באמצע משפט, ואכן בספרים המדויקים מנקדים בהם בפתח ולא בקמץ. ראה בחילופי נוסחאות בגלינות פרשיות שמות, בשלח, ויקרא, אחר, בלק).

קכ"א בספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (שער על שכונת הטעמים, טעם פשטא) הביא כמה פסוקים בהם בא רביעי אחר פשטא, וביניהם הביא את הפסוק 'וְהֵמָּן נִפְלָא'.

קכ"ב הטעמת 'נִפְלָא' ברביעי גם מסתברת יותר מהטעמת 'נִפְלָא' בזקף, משום שאם מוטעם כאן 'נִפְלָא' בזקף, הפיסוק הוא: 'וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבַּיִתָּן אֶל בַּיִת מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהֵמָּן נִפְלָא עַל הַמְּטָה אֲשֶׁר אֶסְתָּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמְּלָכָה עִמִּי בְּבַיִת. וְפִיסוּק זֶה אֵינוֹ מִסְתַּבֵּר. אֲךָ אִם מוֹטְעִים כֹּאן 'נִפְלָא' ברביעי, הפיסוק הוא: 'וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבַּיִתָּן אֶל בַּיִת מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהֵמָּן נִפְלָא עַל הַמְּטָה אֲשֶׁר אֶסְתָּר עָלֶיהָ, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמְּלָכָה עִמִּי בְּבַיִת, וְפִיסוּק זֶה הַגִּיּוֹנִי וּמִסְתַּבֵּר.

וכתב שד"ל במכתבו (הובא בספר תורת אמת עמ' 65 ואילך), שיתכן שההטעמה בזקף היא טעות שנגרמה מחמת דרך המקרא, שדרך המקרא ברוב המקומות שאחר פשטא יבוא זקף, ולא רביעי (כגון: תהו ובהו, לאור יום, אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרַקִּיעַ, הַשָּׁמַיִם אֵל-מְקוֹם אֲתוֹ, לִיבֶשֶׁה אֶרֶץ), ורק במקומות מועטים בא רביעי אחר פשטא (כגון: תִּדְשָׁא הָאֶרֶץ יִדְשָׁא, בראשית א' י"א. וְאֵת אוֹתֵי-הַבַּרְיִת אֲשֶׁר-אֵנִי נֹתֵן, בראשית ט' י"ב. אֲבָל שָׁרָה אֲשֶׁתִּי, בראשית י"ז ט"ו), לכן בחלק מהמקומות שבא רביעי אחר פשטא, טעו רבים מהסופרים והטעימו בזקף במקום ברביעי (ובפרט שנקל לטעות בזה, אחר שרק נקודה מבדילה ביניהם). והביא שם עוד דוגמאות רבות בהן

ח' ח': אֲשֶׁר־נִכְתָּב / (אֲשֶׁר־נִכְתָּב)

התי"ו בקמץ – בכתבי היד: ט"ב, ט"ג, ס"ב, ס"ה, ס"ז, ס"ו, ס"א. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר.

התי"ו בפתח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד.

ח' ט': בְּעֵת־הָהִיא / (בְּעֵת־הָהִיא)

העי"ן בצירי – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"א^{קכ} א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מיעוט ספרים. העי"ן בסגול – בכתב יד: א"ג^{קכ}. ~ ובדפוס: רוו"ה^{קכ}. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם רוב ספרים.

וְאֵל הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים־וְהַפְּחוּתִי / (וְאֵל הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים) / (וְאֵל־ הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים) / (וְאֵל־הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים־וְהַפְּחוּתִי)

במונת מקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, גינצבורג^{קכ}, קסוטו, ברויאר. ~ וכן נראה מספר החילופים^{קל}.

במונת מונח – בכתב יד: א"ב. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

במקף מונח – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ג א"ד.

במקף מקף – בכתבי היד: ס"ג ס"ו.

ח' י"א: אֲשֶׁר בְּכָל־עִיר־וָעִיר / (אֲשֶׁר | בְּכָל־עִיר וָעִיר)

במונת רביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, קסוטו, ברויאר.

במונת לגרמיה מונח רביע – בכתבי היד: ס"ז, א"א א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג^{קלא}, קורן. קלב.

ח' י"ד: יָצָאוּ / (יָצָאוּ)

היו"ד במרכא – בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים^{קלב}. היו"ד במתג – בדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

ט' ט": בָּיוֹם / (בָּיוֹם)

במונת – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ג ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג^{קלב}, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן נמסר במסורה^{קלה}.

מוטעים: לְיַהוּדִים | אֲשֶׁר בְּכָל־עִיר וָעִיר. בכ"י ס"ח מוטעים: לְיַהוּדִים | אֲשֶׁר־בְּכָל־עִיר וָעִיר. בכ"י א"ד מוטעים: לְיַהוּדִים אֲשֶׁר | בְּכָל־עִיר וָעִיר. ורוב הטעמות אלו אינן מתאימות לכללי הטעמים.

קלב ע"פ כללי הטעמים, כאשר בא תביר ללא טעם משרת לפניו, ויש עמו בתיבתו מקום הראוי למתג, ובין מקום המתג לתביר יש שווה בלבד, יבוא מרכא במקום הראוי למתג (כלל זה מובא בדקדוקי הטעמים, סעיף 20. רבינו תם, שיר אלוקים לי מגן על כללי הטעמים. רד"ק, עט סופר ל"א ע"ב. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק לדבר על י"ב טעם, שער התביר. ר' משה הנקדן, דרכי הנקוד והנגינות, שער הנגינות, טעם תביר. ובעוד מדקדקים).

ובכתבי היד אכן מוטעים במקומות אלו במרכא, כראוי ע"פ כללי הטעמים, אך מחמת שבכתבי היד יש דמיון רב בין מרכא למתג וההבדל ביניהם כמעט ואינו מורגש, טעו מדפיסים רבים והדפיסו במתג במקום במרכא (ובדפוסים ההבדל ביניהם ניכר, שמתג הוא קו ישר, ומרכא הוא קו מעוגל נוטה לשמאל).

ורו"ה הביא כלל זה בספרו משפטי הטעמים (דף כ"ו ע"ב), אך למרות זאת בחומשים שהדפיס הטעים בדרך כלל במתג ולא במרכא, כמקובל בדפוסים שלפניו.

לענין מעשה, כיון שכלל זה ברור ומוסכם, ואף בכתבי היד הטעימו כן, ומקור ההטעמה במתג בטעות בלבד, אין ספק שיש להטעים במרכא ולא במתג. ואכן בתנ"ך ברויאר הדפיס בכל מקומות אלו במרכא ולא במתג.

קלב ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעים ב'יוֹם' בקדמא.

קלה לפי כללי הטעמים, תיבת ב'יוֹם' ראויה להיות מוטעמת בקדמא ולא במונת, שהכלל הוא שכאשר יש שני טעמים משרתים לפני הפשטא, הראשון שבהם יהיה מונח אם הוא מוטעם בראש המילה (כגון: עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זָרַע), וקדמא אם אינו בראש מילה (כגון: וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם). וכיון שתיבת ב'יוֹם' אינה מוטעמת בראשה, היא ראויה להיות מוטעמת בקדמא ולא במונת.

אך בספרים המדויקים מוטעם כאן ב'יוֹם' במונת, ונמסר עליו במסורה שהוא יוצא מן הכלל יחיד בכל המקרא בו מוטעם במונת אע"פ שאינו בראש המילה (מסורה זו מובאת בספר דקדוקי הטעמים (מהדורת

קכ"י זה מוטעים ב'עֵת־הָהִיא' במונת, ולא במקף.

קכ"י זה מוטעים ב'עֵת־הָהִיא' במונת, ולא במקף.

קכ"י וכתב רוו"ה שמדברי רד"ק משמע שמנוקד 'בְּעֵת' בסגול, שכתב רד"ק (מכלול קפ"ג ע"ב, עט סופר כ"ו ע"א) שתיבת 'עֵת' מנוקדת תמיד בצירי, ואם היא מוקפת היא מנוקדת בסגול, ולא חילק בין אם מוקפת לתיבה המוטעמת בראשה לבין אם מוקפת לתיבה שאינה מוטעמת בראשה, וממילא גם כאן מנוקד 'בְּעֵת' בסגול כיון שהמילה מוקפת.

אך לכאורה הוכחה זו מדברי רד"ק אינה נכונה, שהרי ישנם פסוקים נוספים בהם תיבת 'עֵת' מוקפת, ובכל זאת היא מנוקדת בצירי (כגון: וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בְּעֵת־הַקְּיָא | אֶת־הַיָּגוֹג, מלכים א' ח' ס"ה. וְהָיָה לְעֵת־עֲרֹב יְהוָה אֹר, זכריה י"ד ז').

ונראה שהכלל שהביא רד"ק אמור רק בתיבת 'עֵת' הכתובה בפני עצמה, ולא בתיבת 'עֵת' שבאה לפניו אות שימוש. וא"כ, גם פסוקנו שבאה בו אות שימוש לפני תיבת 'עֵת' אינו כלול בכלל שהביא, ויתכן שמנוקד 'בְּעֵת' בצירי.

קכ"י ובגליון ציין שכן הוא ברוב ספרים, ובספרים אחרים מוטעים 'וְאֵל־' במקף.

קל ברשימת החילופים המובאת בסוף דפוס מק"ג, ובספר המסורה (ח"ב עמ' תק"ז), נמסר כאן על חילוף, שלבן אשר (שהלכה כמותו) מוטעים הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים־וְהַפְּחוּתִי במקף, ולבן נפתלי (שאינו הלכה כמותו) מוטעים הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים וְהַפְּחוּתִי במונת.

ובספר החילופים מישאל נמסר על הסכמת בן אשר ובן נפתלי שמוטעים כאן הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים־וְהַפְּחוּתִי במקף, ובמתג תחת הנו"ן.

קלא ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעים אֲשֶׁר בְּכָל־עִיר־וָעִיר במונת רביע.

קלב יש סופרים שהטעימו פסוק זה בהטעמות שאינן מתאימות לכללי הטעמים, וכנראה מחמת הגרסאות השונות שהיו בספרים בהטעמת פסוק זה, נוצרו השיבושים השונים.

בכ"י ס"ד מוטעים: לְיַהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־עִיר וָעִיר. בכ"י ס"ה

בקדמא – בכתבי היד: ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח, א"א א"ד. ~
ובדפוס: רו"ה. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים קלי.

ט' כ"ז: **אַתְּ שְׁנִי** / (אַתְּ-שְׁנִי)

במונת והאל"ף בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"ג ס"ז, א"ג. ~
ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מיעוט ספרים.

במקף והאל"ף בסגול – בכתבי היד: ס"א ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~
וכן הוא בעין הקורא בשם רוב ספרים.

❁ רשימת הספרים ❁

כתבי יד טברניים / מזרחיים

ט"א – ס – טברני א ספיר. עדויות על כתר ארם צובה (נכתב ע"י שלמה בן ביואעא בסביבות שנת ד' אלפים תר"פ – 920, הוגה נוקד ומסר ע"י אהרן בן משה בן אשר גדול בעלי המסורה) במקומות החסרים, ע"פ עדות של יעקב הלוי ספיר בקובץ מאורות נתן.

ט"ב – טברני ב. לנינגרד B. 19a. תנ"ך. נכתב בשנת ד' אלפים תשס"ט – 1009.

ט"ג – טברני ג. ששון 1053. תנ"ך. נכתב במאה ה-10 (בסביבות השנים 900-1000).

כתבי יד ספרדיים

ס"א – ספרדי א. ירושלים 4-790. תנ"ך. נכתב בבורגוס שבספרד בשנת ה' אלפים כ' – 1260.

ס"ב – ספרדי ב. פריס 26. תנ"ך. נכתב בטולדו שבספרד בשנת ה"א ל"ב – 1272.

ס"ג – ספרדי ג. מדריד 1. תנ"ך. נכתב בטולדו שבספרד במאה ה-13 (בסביבות השנים 1200-1280).

ס"ד – ספרדי ד. פריס 21. תנ"ך. נכתב בקסטיליה בסביבות שנת ה' נ"ה – 1295.

ס"ה – ספרדי ה. קולוני בודמר 21. תנ"ך. נכתב בספרד במאה ה-13 (בסביבות השנים 1200-1300).

ס"ו – ספרדי ו. ששון 508. תנ"ך. נכתב בשנת ה' אלפים ס"ח (1308).

ס"ז – ספרדי ז. ששון 82. תנ"ך. נכתב בסוריא בשנת ה' אלפים ע"ב (1312), ע"י ר' שם טוב בר אברהם אבן גאון, בעל המגדל עוז על הרמב"ם.

ס"ח – ספרדי ח. ירושלים 8-1401. נכתב בסרגוסה שבספרד בשנת ה' אלפים ק"א (1341).

ט' כ"ט: **אַתְּ אַנְּרַת** / (אַתְּ-אַנְּרַת)

במונת והאל"ף בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ג ס"ו ס"ז, א"ב. ~ ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~
וכן הוא בעין הקורא בשם הספרים הטובים.

במקף והאל"ף בסגול – בכתבי היד: ס"ב ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: לטריס. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מקצת ספרים.

כתבי יד אשכנזיים

א"א – אשכנזי א. ברלין 1213. תנ"ך. נכתב במאות ה-10-11 (בסביבות השנים 1050-1150).

א"ב – אשכנזי ב. ויימאר 651-652. תורה והפטרות. נכתב בווימאר שבגרמניה בשנת ה"א נ' – 1290.

א"ג – אשכנזי ג. מינכן 2. תורה עם תרגום, מגילות והפטרות. נכתב בגרמניה במחצית השנייה של המאה ה-13 (בסביבות השנים 1250-1300).

א"ד – אשכנזי ד. פראג 6. תורה הפטרות ומגילות. נכתב במאה ה-14 (בסביבות השנים 1300-1400).

דפוסים

מק"ג – מקראות גדולות. תנ"ך. נדפס בוויניציאה בשנת רפ"ד – רפ"ו.

רו"ה – ר' וולף היידנהיים. מגילת מאירת עינים. נדפס ברעדלהיים בשנת תקפ"ה.

לטריס – תנ"ך. הוגה ע"י מאיר הלוי לעטעריס. נדפס בווינה בשנת תרי"ב – 1852.

גינצבורג – תנ"ך. נדפס בלונדון בשנת תרצ"ב – 1932.

קסוטו – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשי"ג.

קורן – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשכ"ה.

ברויאר – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשל"ז.

בְּיָוֶם אֲרַבְעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אָזָר (ט' ט'), **עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבַּעַה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אָזָר** (ט' ט'), **עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבַּעַה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אָזָר** (ט' כ"א). ולכן גם כאן תיבת 'בְּיָוֶם' מוטעמת במונח, בדומה לחבריו, נגד כללי הטעמים.

קלי כמבואר לעיל (הערה קל"ה).

ובראשונים שהביאו את כללי הטעמים, וכתבו את הכלל הנ"ל (שיר אלקים י' מגן לר"ת על כללי הטעמים. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, לפני שער הזקף. דרכי הניקוד והנגינות לר' משה הנקדן, שער הנגינות, טעם פשטא. מחברת התיג'אן, ירושלים תשכ"א עמ' צ"ה) לא כתבו שיש פסוק היוצא מן הכלל, וקצת משמע מזה שאין לכלל זה יוצאים מן הכלל, וממילא גם כאן ראוי להיות מוטעם 'בְּיָוֶם' בקדמא.

ומלשון מחברת התיג'אן אף נראה יותר שאין לכלל זה יוצא מן הכלל, שכתב שאם אינו באות ראשונה יהיה קדמא לעולם.

בו"ש), סעיף 23, וזה לשון המסורה שם: 'סימן, כל שלוש תיבות שהטעם אחר האות הראשון שבתביה, כמו יָצָו יִי אֶתְךָ אֶת־הַבְּרָכָה וכדומה לו, הטעם מלמעלה יקרא ויתנקד; כל הקריאה על זה המנהג, בר מן חד, ויקהלו היהודים אשר בשושן גם בְּיָוֶם אַרְבַּעַה עָשָׂר, סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר'. ע"כ (והובאה מסורה זו גם בתנ"ך בער כאן). וכן בספר המסורה (ח"ג עמ' שנ"א סעיפים ד' ה'), מובאים שתי מסורות המוסרות על חריג זה, הראשונה קרובה מאד לנוסח דקדוקי הטעמים. והמסורה השניה מוסרת: 'סימן כל שלוש תיבות שהטעם אחר האות האחרון שבתביה כמות יָצָו יִי כל הקריאה על זה המנהג בר מן אחד גַם בְּיָוֶם אַרְבַּעַה עָשָׂר'. ובכ"י ס"ז נמסר כאן על תיבת 'בְּיָוֶם': 'לית בטעם'. וכוונת המסורה לומר שאין עוד תיבת 'בְּיָוֶם' המוטעמת במונח באופן זה שיש שני משרתים לפשטא וראוי להיות מוטעם בקדמא (שהרי סתם תיבת 'בְּיָוֶם' המוטעמת במונח מצויה במקומות רבים במקרא, כגון: בראשית ל' ל"ג, ל"ה ג'). ובכ"י א"ג נמסר כאן על תיבת 'בְּיָוֶם': 'לית בטעם, וכל היכא דאית טעמא באות קדמא ככוונתה', וכוונת המסורה לומר שאין עוד תיבה המוטעמת במונח באופן זה שיש שני משרתים לפשטא והמשרת הראשון אינו מוטעם באות הראשונה במילה, וכשהמשרת הראשון מוטעם באות הראשונה במילה הוא מוטעם במונח).

ובטעם חריגות זו, כתב ברויאר (טעמי המקרא עמ' 94 הערה 16) שמסתבר שהטעמים ביקשו להשוות את הטעמת שלושת הקטעים המקבילים השווים בכל טעמיהם, והם: אֶשְׂרֵב־שׁוֹשָׁן גַּם

לתגובות והערות:
מכון "טעמי תורה"
מייל: tameytora@gmail.com
פקס: 153775150494
תא קולי: 077-5150494

ניתן להאזין לקריאת התורה בהברה
אשכנזית, מדוייקת ע"פ תורת הקורא,
ב"קול הלשון".
טלפון: 03-617-1111
שלוחה 115116

גודה בזאת לכל העוזרים
והמסייעים שקונטרס זה יראה אור.
© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם
ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.